

Олександр Свирида — політик і, як стверджує сам, прагматик. Хоча спочатку в його житті був суцільний романтизм. Він народився 8 липня 1967 року у відомому своїм замкам Луцьку. Виховувався на маминих українських борщах і творах українських класиків. У сьомому класі — вже читав «Роздуми і спогади» Жукова. А студентом п'ятого курсу активно включився у виборчу боротьбу за депутатство до облради і... виграв. Сьогодні колишній студент-романтик входить до фракції «Трудова Україна», яку називають фракцією прагматиків і олігархів. Про дивні метаморфози життя молодого політика ми запитали у нього самого і подаємо на розсуд читачів міркування Олександра Свириди.

— Олександр, як студент-п'ятикурсник став депутатом Луцької облради?

— На хвилі демократичного піднесення 90-го року. Я тоді був активним членом Народного Руху. А ще я першим у Луцьку застосував найвдаліші PR-технології. Взяв домашні колонки, підсилювачі, виставив апаратуру на кіоски в центрі мого виборчого округу, включив на повну потужність і півтори години ораторствував. Чесно кажучи, сам від себе такого не сподівався. Я був молодий, палко говорив про демократію, і, певно, мав щирий вигляд на тому власноруч змонтованому «постаменті». Також я, студент-механік, досить добре вмів креслити. Тому взяв плакатне перо і написав сам собі листівки — «за молодого й енергійного Свириду». Сам обклеїв ними округ, сам агітував і... виграв. Боротьба була запеклою, а конкурентів — понад десяток, на чолі з мером міста.

— Скільки вам коштували ті вибори?

— Ніскільки. Тільки трохи витратив на кольоровий папір. Бо листівки, щоб виділитися, я писав на сторінках, склеєних з двох смужок — жовтої і блакитної. На мене звернули увагу, і я був обраний до обласної ради, де увійшов у Демблок, у якому із 120 депутатів нас, демократів, було тільки 37.

— А що ж було з вашим навчанням?

— Я закінчив Луцький філіал Львівського політехнічного інституту з червоним дипломом. Два останні курси навчався за індивідуальним планом. І мав залишитися в аспірантурі. Але, мабуть, була якась вказівка, і я потрапив за направленням на підшипниковий завод. Там я пройшов добру школу адміністрування інженером-технологом. Але як депутат облради і член Народного Руху, почувався дещо дискомфортно і пішов із заводу... Гадаю, керівництву заводу треба було одразу мене гнати. Бо зараз розумію, що на виробництві не повинно бути ніякої політики.

В облradі на той час склало-

це і особисті контакти. Друзі порадили мені зайнятися виробництвом. Я так і зробив. Існувало на той час новостворене ВАТ «Волиньхолдінг» (нині всім відоме як «Торчин-продукт»). Тоді там не було нічого. Але мені вдалося залучити кредит, купити обладнання і налагодити випуск води у ПЕТ-пляшках. Паралельно виготовляли кетчуп, майонез, гірчицю. В державі була безнадія, виробництво занепадало, «чорному імпорту» було складно протистояти, але ми піднялися. Так я пропрацював 4 роки.

нальних лідерів усіх партій.

— Але це були вже інші PR-технології, інші витрати на них, ніж на виборах до облради. Ви змінили романтику на прагматизм?

— Безумовно, я послуговався прагматичнішими категоріями. Моя романтика стала практикою, ще коли я пішов на державну посаду в ФДМУ. Тоді були абсолютно жорстокі реальності та дійсність, ми проводили непопулярні реформи, приймалися сотні управлінських рішень. Яка романтика? Але не думаю, що з

олігархи — радянське Політбюро? І тут я ставлю «на вид» демократам: а чому вони не можуть впливати на державні рішення, добровільно відмовляються від боротьби? Ну, сталося з Ющенком. Але йдіть, домовляйтеся, впливайте на ситуацію. Бо відсторонюватися в білих рукавичках — чи розумно сьогодні? Згадаймо 1918 рік: наступає армія Муравйова, а українська еліта між собою воює: Скоропадський з Петлюрою, Грушевський з Винниченком. Хто виграв? Програла державу. Ось і зараз: чи видуть демократи з ситуації з урядом на білому коні? Боюся, що це знову буде сірий вісключок або шкапа. А в Італії прем'єр Берлусконі — мало не офіційний мафіозі, Буш і Шредер — теж ставленики олігархів.

— Яке ж ваше політичне кредо?

— Я — політик. І вважаю, що поганий той солдат, який не мріє стати генералом. Можу нагадати й інше відоме прислів'я — про лежачий камінь. Для мене це неприйнятно. Моя мета — стати найкращим. Але я відрізняю мої «не мої» вчинки на шляху до цього. Якби я піддався тиску і проголосував би проти Ющенка, мене точно гризло б сумління.

— Від романтичних мрій щось залишилось?

— Моя романтична мрія дуже особиста — хочу мати сина.

— До речі, ви знайшли своє сімейне щастя?

— Ще у тому романтичному 90-му. На одному з пікетів — ми пікетували обком компартії — я й познайомився зі своєю майбутньою дружиною. Тоді ми стояли по різні боки барикади. Вона очолювала сектор агітації і пропаганди обкому комсомолу. Я ж говорив про репресії, голодомори, знищення комуністами цілих народів. Мені здалося, що тоді переміг я. А тепер я в усьому поступаюся дружині та двом нашим маленьким донечкам, — старшій з них 6 років, а молодшій лише 3 місяці.

— «Олігарх» Свирида добрий тато?

— Щодо олігарха, то я так і не добудував дім, живу в Луцьку в квартирі. Щотижня їду на роботу в Київ, а на вихідні до сім'ї. Люблю просту українську їжу, до якої мене привчила мама, і дуже люблю співати на весільних застілках у селі. А якщо казати про «добраго тата», то тут в мені дійсно прокинувся дар — розповідати дітям казки на сон. Щоправда, якісь модернізовані казки виходять. Якщо Колобок, то — на батареях, з моторчиком і з рукою на пружинці для самооборони...

**Розмову вела
Олена БОНДАРЕНКО**

ОЛЕКСАНДР СВИРИДА: «ВСЕ, В ЧОМУ НЕМА ПРАГМАТИЗМУ — ВІД ЛУКАВОГО»

ся два угруповання. Одне підтримувало першого секретаря, присланого на Волинь із Києва, який не був у місцевих популярних. А друге — другого секретаря, досить авторитетного, поміркованого і державницького Володимира Блаженчука. Коли голосували за голову Ради (і виконкому відповідно), наш блок «за Блаженчука» переміг. Він же нікого, хто його підтримував, не відштовхнув, кожному запропонував посаду по силах. Я був порекомендований Блаженчуком на посаду керівника регіонального відділення Фонду держмайна України. Пройшов через усі бюрократичні рогатки і таки отримав призначення на посаду.

— Фантастична кар'єра — у 24 роки обіймати керівну посаду такого рівня.

— Так, моя посада за повноваженнями і зарплатнею прирівнювалася до заступника голови облвиконкому. Більше того, це була автономна від місцевого керівництва робота — повна самостійність! Я ініціював перші в Україні аукціони, реструктуризацію. Відділив від «Волиньнафтопродукт» три основні бази й заправки, магазини від оптових баз — це були чи не єдині на той час в Україні прецеденти! Але з приходом нового президента в 1994 році, коли помінялося столичне керівництво ФДМ, цей період завершився. Працювати стало знову дискомфортно: не робота, а суцільні папери, нескінченні перевірки. І я знову пішов.

— Куди?

— Ніби в нікуди. Але життя —

— Невже вам знову захотілося змін?

— Атож. Я реально оцінив власні шанси й активно включився до виборів до Верховної Ради. Чому? По-перше, я знав, що серед 20 моїх конкурентів не було жодного бізнесмена. І моє гасло: «Зробив щось на виробництві, зроблю і в державі», — було вигравшим. По-друге, завдяки тому, що працював на виробництві і займався просуванням торгової марки, я добре знав, як «піарити».

— Секретами поділитесь? Упереддєнь парламентських виборів це знову актуально.

— Будь ласка. Я почав із того, що продумав і склав медіа-план. За два місяці до виборів я підписав угоди на рекламу на ТБ, радіо, газетах, склав зручний графік її виходу. Слідкував за рейтингами і соціологічними дослідженнями. До того ж я не вів кампанії «проти», я боровся «за» — за себе. Спочатку я був десь на останніх місцях. Тому я зробив таку піарівську акцію. Запустив до газети анонс статті під назвою «Невже Свирида кине на вибори сім вагонів майонезу?» Це було настільки правдоподібно, що вже наступного дня про це говорили всі. Конкуренти забули про себе, на кожному кроці згадували Свириду, звичайно, негативно, але тим самим все одно активно працювали «на мене». Я піднявся в рейтингу на 7 місце. Потім у тій газеті надрукували зі мною позитивне інтерв'ю, де про жодні вагони не йшлося. Я виграв у демократів Жулинського, Гудими, комуніста Гхиденка, керівника крайового НРУ Харченка і решти регіо-

тим моя система цінностей сильно змінилася. А, може, я прагматиком був завжди? Бо вважаю, що все те, в чому нема прагматизму — від лукавого.

— Наприклад?..

— Наші демократичні сили. Стосовно них досі є актуальним вже набридле всім прислів'я про кількість гетьманів і партій. Я був із 90-го по 98-й рік членом Демократичної партії. Я не хочу образити демократів — вони, як ніхто, близькі мені за духом — але їхній непрагматизм, непрактичність, невміння політичного адміністрування їх і згубили. Я переконався: з ними каші не зварить. Пройшовши до парламенту, я не бачив іншої альтернативи, ніж йти в «Трудову Україну». Ця ідеологія — до України через працю — мені зрозуміла.

— «Трудову Україну» називають фракцією не тільки прагматиків, але й олігархів... Ви є одним із них?

— Ні, я не вважаю себе олігархом. А до таких понять взагалі ставлюсь філософськи. Олігархи — просто люди, які мають достатньо сил, щоб впливати на державну політику...

— Сил і грошей...

— Можливо, це класичне визначення. Але філософія цього явища набагато цікавіша — ну скажіть, кого з «олігархів» знали ще п'ять років тому? Це змінне поняття, свита короля. За кілька років олігархами назвуть інших людей. А хіба удільні князівки не були олігархами, які впливали на політику князя усієї Русі Володимира. А фаворити короля? Навіть у Леніна були свої олігархи! А чим не

ЧИ БУЛО «ВНЕЗАПНОЕ НАПАДЕНИЕ»?

З німецькою пунктуальністю, рівно о четвертій годині ранку 22 червня 1941 року, на Київ упали перші бомби з літаків гітлерівського "Люфтваффе". Отак розпочалася найжахливіша за всю історію людства війна. А 22 червня вкарбовано як день національної жалоби.

Початок цієї війни радянською історіографією був свідомо, підкреслено позначений як "внезапное нападение". То чи дійсно воно було "внезапним" для тогочасної влади? І хоча з тієї лихоті пори минуло вже 60 років, ми зобов'язані знати правду.

Мені, інженеру-архітекторові за фахом, довелося стати гвардійським офіцером танкових військ і, з першого до останнього дня, зазнати повною мірою цю тотально-нищівну війну. Нагадаю, що сам я належу до покоління, яке зазнало три спустошливих війни: Першу світову, так звану "Громадянську" і Другу світову війну. І що ж спричинило ці лихоліття? Чому, скажімо, Перша світова війна між багатьма державами — перетлилася в громадянську, братовбивчу лише в одній російській імперії? А тому, що лідери більшовицьких змовників замислили собі в такий спосіб вчинити світову революцію. Як тоді співали:

**Мы на горе всем буржуям
Мировой пожар раздуем...**

А затим, створити єдину "Мировую Коммунистическую Республику". Хоч їхній, привабливий тоді, декрет про "Мир народам" був облудною оманю. А справжня лицемірна настанова Леніна була іншою: "Неверен лозунг "Мир!" Лозунгом должен быть — превращение национальной войны в гражданскую!" Не була для нас неминучою і Друга світова війна — жахлива за жорстокістю і безмірна за вбитими та скалченими. А спричинилася вона тому, що душогуби Сталіна з допомогою агентури московського Комінтерну понижили демократичні сили не тільки в Радянському Союзі, а й по всій Європі. Зокрема і в самій Німеччині. Отак натомість "Ротфронт" зринув і набув сили фашизм, очолений Гітлером.

То хто посприяв цьому, а отже, й

розв'язанню Другої світової війни? Адже після окупації Польщі відбувся навіть спільний військовий "парад солідарності" воєнків Німеччини і Радянського Союзу... А употаємнені угоди між Сталінін і Гітлером?! І це ж перед війною в радянських концтаборах безвинно закатували тисячі кращих воєначальників і тим самим обезголовили свою армію.

Тому 1941–42 роки — це моторошні поразки і мільйони полонених наших воїнів, які потрапили в оточення. А швидкі марші німецьких військ по майже безборонній території Союзу? Його безмежні простори тоді врятували від цілковитого розгрому. Та ще й вагома допомога Америки й Англії по лендлізу бойовою технікою.

Це лише часточка гіркої правди, як і масова втеча "слуг народу", під назвою — "евакуація" за Волгу й Урал. До того ж потаємно, полишаючи беззахисний народ. А повертаючись уже після Перемоги як "патріоти", вкарбовували, навіть школярам, у їхні анкети: "Оставался в оккупации", — як пожиттєве клеймо "зради". А як за неухильним щодо виконання наказом Сталіна: "Оставляют врагу мертвую землю", — нищилося все те, що не встигали вивезти! Ніби не мали вже повертатися сюди. А ще ж у передвоєнні роки по всіх просторах Союзу лунали хвалькувато-мажорні пісні:

**Ведь от тайги до британских морей
Красная Армия всех сильнее...**

Або:

**Дрижить, недобитки вражьи,
Червона Армия иде...**

Та стверджуюче-заспокойливі:

**Любимый город
может спать спокойно
И видит сны,
и зеленеть среди весны...**

А ще погрозово-попереджаюче "империалистам" (з якими незабаром стали "союзниками") про "молниеносный разгром", "малой кровью, могучим ударом на чужой территории..." Тобто, якийсь марш-парад.

Та ця гвалтівлива "стратегія" одразу ж

зазнала краху. І фашистські прапори замайорили на обширах європейської території Радянського Союзу. А щоб зупинити безладний відступ у будь-який спосіб, за наказом Сталіна були сформовані каральні загони проти своїх військ. То були: штрафні батальйони, штурмові батальйони, "заградотряды", які кулеметним вогнем "по своїх" гнали їх на штурми. А ще військово-польові судові органи, з правом розстрілу на полях боїв. Особливо вони відзначилися на Кубані й Північному Кавказі. Отак ідеологічне перетворилося на терористичне. А поразки і безладдя Сталіна та його поплічники намагалися виправдати "внезапным нападением".

То є примітивною вигадкою. Адже про підготовку військової акції Німеччини попереджала радянська та зарубіжна агентура. І навіть Прем'єр Англії Уїнстон Черчилль. Більше — називали день початку війни. А безглуздою ця "версія" є тому, що німецьке командування заздалегідь перед наступом підтягало до кордону Союзу не тільки сотні дивізій воєнків, а й найпотужніші комплектування військової техніки. Адже Німеччина готувалася до "бліцкригу" — блискавичної механізованої війни. Це тисячні армії бронетранспортерів, автомашин, артилерії, літаків, танків. А для них — спорудження аеродромів, танкодромів, рокадних автошляхів тощо. Від цієї незбагненної машинерії здригалася і стугоніла земля по обидва боки кордону. Та про яке "внезапное нападение" йдеться?! Отак стратегічно-вирішальний час та ініціатива були бездарно втрачені, а з ними і наступальна тактика війни "геніального полководця всіх часів" Сталіна. Такою є гірка правда.

Отож, салютам і бучним парадом нашої понадтяжкої Перемоги 1945 року передували роки неймовірних страждань і втрат. Та найбільше це позначилося на Україні, яка зазнала невимовного лиха з перших же годин війни. Нищівні колеса якої лишили на ній свої моторошні сліди. Мені, як фахівцю, таке не забути, бо після війни і у нас, і за кордоном довелося відбудовувати з руїн цілі комплекси споруд, серед яких і всесвітньо відомі пам'ятки історії та культури. Проте, усвідомлюючи

всеосязну цінність нашої Перемоги в тій війні, непростимим гріхом було б забути і незліченні втрати десятків мільйонів людей. І нестерпним є "списувати" їх, як і бездарність колишніх "отцов народа", на рахунок ними вигаданого самовиправдання — "внезапного нападения".

І ми в нашій відродженій Україні повинні (навіть — зобов'язані!) знати і цю печучу правду. Щоб такого не сталося тепер, бо це буде вже непоправним.

А ще, попри всі ускладнення в державотворенні, нам є чим пишатися. Адже Україна, на відміну від інших пострадянських республік, живе без воєн. Ми не є втікачами зі своєї землі на чужину. Наші сини служать в Україні, а не в "огневых точках" Кавказу, Середньої Азії тощо. І матері та батьки повинні, як святий обов'язок, благословляти своїх синів до нашої рідної Армії. Отак, як за козащини:

**Єдиного сина матір мала
і того на Січ благословляла...**

Наш обов'язок — виховати в них безмежну відданість Україні, готовність обстояти її державну незалежність, на яку употаємнено і навіть відверто зазіхають ті, кому наша самостійність нестерпна. А ми за свою довірливість сплатили вже більше як сповна. Пам'ятаймо це!

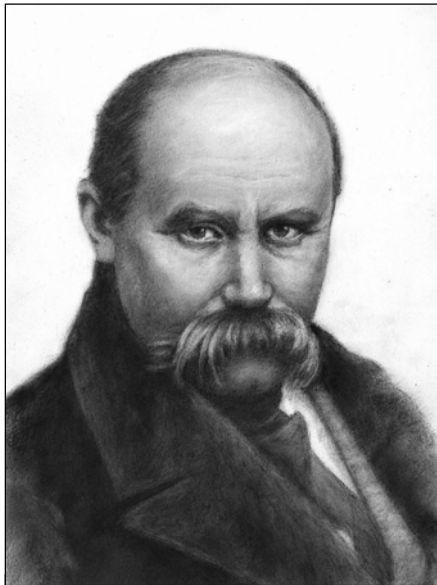
Будьмо ж високогідними громадянами своєї відродженої древньої Держави — України і господарями своєї долі. Тоді наш багаторстраждальний народ не знатиме ніяких "внезапностей".

**Олесь СИЛИН,
інвалід Великої Вітчизняної війни,
заслужений архітектор,
заслужений діяч культури,
член Комісії та Наукової Ради
з відтворення втрачених
пам'яток культури
при Президентіві України,
головний експерт Фонду відтворення
імені Олесь Гончара**

ЗА КОЖНИЙ ПОРТРЕТ ДЕРЖАВНОГО ДІЯЧА ХУДОЖНИК-ВЕТЕРАН ОТРИМУВАВ... ПО 3 КАРБОВАНЦІ

Василь Кузик по секрету зізнається, що 100 років йому буде через два десятиріччя. А за ті, що вже прожив, ким тільки не був — токарем, бондарем, військовим і художником. Власне, останнім ветеран війни залишається і зараз. Хоч і скаржитися, що пальці вже не слухаються так, як раніше. А ще Василь Іванович часом пише вірші — коли переповнюють емоції.

— Кого я тільки не малював — письменників, космонавтів, учених, комуністичних діячів. Весь уряд у моїх руках був, — згадує Василь Іванович. — Ці портрети потім у

**В. Кузик. Шевченко.
Олія — сухий пензель**

кожному кабінеті висіли: Брежнєв чи Енгельс, Косигін чи Гоголь, Гагарін або Хрущов. Малював з фотографій, тоді ще й листівки продавалися — куплю пачку — і малюю. Отримаю в Товаристві художників замовлення — і вперед. За тиждень щонайменше треба було 10 портретів здати. Не раз і ночами над ними сидів: це ж олійними фарбами треба було малювати, технікою "сухий пензель". Часом, щоб устигнути, двома руками одразу працював.

Держава винагороджувала працю художника — отримував аж по 3 карбованці 10 копійок за кожний портрет. Всі роботи створювалися в тісній однокімнатній квартирі. А дітей у подружжя Кузиків п'ятеро. До того як отримати квартиру, жили в бараку на території Шевченківського плодокOMBіна-ту — там Василь Кузик працював бондарем.

— Хтось із героїв Ваших портретів хоч колись дякував Вам?

— Таке скажете! Щоб Косигін чи Брежнєв до мене з подякою прийшли? Хоча ні, було раз, але то не за свій портрет мені дякували. Леонід Кравчук, уже коли не був президентом, на одній з виставок побачив мою картину: я намалював свою маму. Леонідові Макарови-чу дуже сподобалося, при всіх підійшов, потиснув руку, подякував.

До вступу до художньої школи Василь Іванович готувався давно — ще до вій-

ДОЛЯ

ни, коли працював токарем на авіазаводі. Народився ж на Вінниччині в селі Романівка, звідти ж родом і його дружина Уліта Пилипівна. У 1941-му в сім'ї з'явилася на світ перша донька, в 1942-му — друга. Всього ж у Кузиків четверо доньок і син, шестеро внуків, чотири правнуки.

В 1944 забрали Василя воювати. Служив у піхотних військах, воював на II Українському фронті. Доля занесла в Бессарабію, а на території Німеччини Кузика контужило. Лікувався у госпіталі в Австрії. Бойові дії принесли не лише рани, а й нагороди — орден Червоної зірки та орден Слави III ступеня.

Після війни він працював і одночасно ходив на заняття до художньої школи в домі народної творчості (тоді його розташували в костелі св. Олександра). Відтак було Товариство художників і навіть участь у Всесоюзному фестивалі народної творчості. І, звичайно, численні виставки, на яких теж експонувалися роботи Василя Кузика — і в Будинку офіцерів, і в колишньому музеї Леніна, і в Будинку профспілок.

Утім, найбільше він любив малювати не замовлених заздалегідь відомих діячів, а тих, з ким просто зводила доля — у черзі в поліклініці чи ще деінде. Василь Іванович просто брав олівець і малював портрети незнайомців на аркуші паперу.

І ще йому завжди подобалося малювати Шевченка. Чому саме

**Таким Василь Кузик
був у роки війни**

його — годі пояснити, просто були завжди дорогими його постаті і творчість.

— Коли сталися відомі події 9 березня, мене це не просто вразило — розтерзало, мабуть, так найточніше можна сказати. Тоді й попросилися самі на папір віршовані рядки — може, недосконалі, але від щирого серця.

Важче чи легше жилося раніше, Василеві Івановичу відповісти нелегко. Хоча:

— Важко було завжди, нічого легко не давалося. Я, наприклад, тільки в 1960-му отримав квартиру, але вже 10 років по різних інстанціях ходжу, щоб трохи нижче житло дали. Але завжди треба просто жити, і тоді все буде гаразд.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

ПІДНІМИСЬ, ТАРАСЕ!

Піднімись та подивись,
І напиши, як то колись:

Діти мої, діти,
Непослушні мої діти,
що ви наробили,
Незалежну Україну
сіллю посолили, —
Там же рани інвалідів,
вони ще болять,

Вони не зажили.
Ще ті вибухи й осколки
у вухах дзвенять.

Ми звертаємось до тебе,
Любий наш Тарас,
Україні тебе треба —
Подивись на нас.

Подивись і напиши,
бо краще ніхто

Не напише,
як твоя рука писала,
Про ту долю й про цю долю,
Що тепер настала.

Жебраків —
немов посіяв,
Руки простягають,
молять Бога,
Звідкіль вітер
цей повів
На Вкраїну,
до того порога?

Напиши, щоби Дніпро
у хвилі могутній
Втопив біль,
як в літній злив,
Щоби рани всі зажили
на Вкраїні милій,
Й заспівали внуки наші,
веселі, щасливі.

Василь КУЗИК

Сторінка ОУН-УПА, Української Повстанської Армії у Великій Вітчизняній війні наповнена і антиукраїнськими міфами. Як от — УПА — підрозділ німецького регулярного війська; Бандера ходив у німецькому мундирі тощо. Як же було насправді?

30 червня 1941 року у Львові проголошено незалежну Україну. Публічно. В обличчя окупантові. Уже 5 липня Бандеру та уряд незалежної України заарештовують. Провідних бандерівців починають знищувати, бо вони відмовилися публічно скасувати той Акт. Братів Бандери ліквідовано серед інших, самому Степанові вдалося рятуватися в'язня Заксенхаузена...

Ця стаття — лише спроба дослухатися до тих, кого не слухали. Таких — чимало скрізь.

Дніпропетровщина. Стереотип антибандерівського, неукраїнського Сходу в "західняків" не спрацює... Три хатини — то і вся Восьминівська вулиця імені Шокальського, "радянського дослідника далеких океанів". Іван Парубодчий — власник однієї з тих хатин. Один з невідомих, винищуваних, але на диво живучих вояків Української Повстанської Армії, які захищали українців від імперії гітлерівського Рейху та сталінського Союзу і від польської армії Крайової. Однак, під маркою ОУН-УПА спецзагони НКВС чинили злочини, аби чорне стало білим, а біле — чорним...

Хатинка Івана Парубодчого постає над маячною холодною хвилею. Він — родом з Тернопілля. У 30-ті рр. батько керував сільською "Просвітою", яка ідейно вела антипольський визвольний рух.

Пан Іван розповідав:

— Коли приходила література з редакції, було маленьке віче. Батько читав. Люди були неграмотні: навіть розписувалися хрестиком. Але хотіли допомогти Україні... Коли я був малим, у село зайшов історик зі Львова... Він спитав, чи знаю знак (тоді не казали "зєрб") України. І намалював тризуба. Відтоді знав: тризуб — рідний і бореться з чужим.

1929-го постала ОУН — Організація Українських націоналістів. І годі вибачатися за це слово, за самоповагу і любов до світу.

Тоді ніхто не питав: яку посаду дають, що буде. А кожний віддавав усе... Воля! Держава...

— Як Вас записали до ОУН?

— Нас не записували. Ніяких записів, ніяких протоколів.

— Скільки Вам тоді було років?

— Сімнадцять. Це — 1937-ий рік. У 38-му я отримав завдання сформувати підпільне українське юнацтво... Люди дивилися у вічі один одному з радістю.

І знову сяють очі цього тяжко скаліченого чоловіка.

— Організація коштів тоді не мала.

Усе робилося гуртом. Ніякої зради не знали, хоча й заарештовували наших.

— У 1939-му приходять "визволителі"...

— На якийсь час Організація припинилася. Ніхто не знав, що буде далі. Радянську армію деякі села стріляли з хлібом-сіллю. А наше — ні. Оця революція не мала віри в людей... Дядько був членом КПЗУ. Вони перші опинилися в тюрмі й без суду були розстріляні...

Степан Семенович Андрушків до лав української самооборони став улітку 1941-го. І опинився у німецькому концтаборі у Перемишлі. Примусова праця в Австрії, антифашистське підпілля там, вирок Совітів: 30 років каторги. Плюс 20 років через недозволений лист до рідних.

— Сусід мав 20 га землі й за Польщі пропив усе, хоча мав семеро дітей (як і в моїх батьків). У нас було 10 га землі. Прийшла радянська влада, і сусід сказав мені: "Тепер ти, Андрію, будеш "кулаком", а я гуляю тоді, а тепер покерую тобою..." Так і сталося...

Розповідає Іван Петрович Базюта:

— Народився 4 квітня 1923 року в

ОУН-УПА В БОРОТБІ З ФАШИСТАМИ Й НЕПАМ'ЯТТЮ

селі Вороб'ївці на Тернопільщині. Скільки там арештів було, скільки розстрілів! За селом, у колишньому фільварку, я бачив тих постріляних, покатованих — це прийшли "визволителі".

Надій на німців не покладали. Перші успішні бої з ними провели на Поліссі під керівництвом Сергія Качинського. Відтак — на Волині, керовані Довбешком-Коробкою.

Про сутички з "арійцями" на Тернопільщині продовжує розповідь Іван Парубодчий:

— Перший бій прийняли в Кросятинському лісі. Стояв загін Бистрого. Німці оточили нас, але лісу боялись — у кожному селі була наша бойовка. Врешті, оточення розірвали й відступили. Вони на нас танками, а ми навіть мінометів не мали. Зброєю здобували в бою.

Із секретних документів Рейху:

23 листопада 1941 р. Айн-зац команда С-5 поліції безпеки СД. Абсолютно секретно. У Київ, Дніпропетровськ, Миколаїв, Рівне, Житомир, Вінницю.

Незаперечно встановлено, що рух Бандери ОУН готує повстання в рейхскомісаріаті "Україна", мета якого — встановлення незалежної України. Всіх активістів Бандери негайно заарештувати і, після ґрунтовного допиту, таємно знищити як грабіжників.

Цей лист має знищити команден-фюрер негайно після прочитання. Оберштурмбанфюрер СС. Підпис.

Шукали спільників поміж радянських партизанів. Але директиви Москви припинили всілякі спроби.

Іван Базюта:

— Я був у боївці разом з батьком. Оперували у Великолибчицькому районі. Облави робили на нас. Щоразу менше ставало хлопців. У травні й батько загинув — захопили в полон... Згадую — волосся дибом стає... Яюсь в одному селі, як виходив з хати — почали обстрілювати розривними кулями. Впаде кулька то справа, то зліва. Зірвався і — до лісу... Уже не можу дихати. Граната висить на пальцях: "Поранить — розірвусь". Нарешті ліс. Відітхнув і... падаю. Граната — під грудьми. Без запобіжника (висмикнув, коли падав). Думаю — Божа воля. Узв'язав голову в руки. Гах! Живий? — ніде навіть подрапини. Щасливий я у Бога.

Щасливий. І завдяки "своїм" у лавах ворога, радянським солдатам.

— Вони йшли, бо мусили. Пам'ятаю, знайшли яюсь нашу криївку солдатики. Один до другого: "Там наші хлопці сидять, не треба їх чіпати..." І пішли.

Ще й досі вояків ОУН називають ворогами. Ще й досі ім'я Бандери, катового фашистами, убитого агентом НКВС, паплюжать...

— Іване Федоровичу, чимало розповідають про те, як УПА знищувала селян...

— Такого не було. УПА знищувала село? Це робила влада. Удень йдуть райкомівці в село, знайдуть хорошого господаря, а ввечері приходять "бандерівці" й беруть, що треба. Через кілька днів КДБ дядька заарештовують. Усе село забирають... З мого села яюсь таких "бандерівців" спіймали люди — секретаря райкому Ігнатенка й голову району Білякова.

За даними секретних документів НКВС—КДБ, оприлюднених нещодавно, протягом 1944—53 рр. при кожному районному відділі НКВС діяли провокативно-розвідувальні групи у формі УПА. Грабували, вбивали, палили села... Збереглися фотокартки. Ось чекісти у формі УПА сидять пліч-о-пліч з підполковником Захаровим, тоді начальником коломийського районного КДБ. Він — у своєму армійському мундирі. Праворуч — Сергій Клименко, нині киянин, солідний пенсіонер...

Про УПА на Сході згадує дніпропетровець Олександр Кузьменко.

— Наприкінці 1941-го я вперше побачив молодих, одержимих націоналістів з Галичини. Прийшла похідна група ОУН. У таборі під Воркутою довідався, що на нашій Січеславщині майже в кожному районі, селі, виселку була ланка ОУН. Навіть отут, під Краснополем, у Пятихатках. Зустрічає цих людей. Деякі ще живі. З Мандрилівки, Краснопілля, Сухачівки, Дієвки... Молодь йшла під стяг Бандери... Увесь матеріал отримували з Заходу. Потім самі друкували, розповсюджували... Були одержимі. Багато полегло... Але завжди буду вдячний галичанам...

Вони, упівці, не загубили романтики ні на війні 40—50-х рр., ні зараз. Не забули підпільних псевдо — "Сокіл", "Гарт", "Малий". Не згубили надій на майбутнє і пам'ятають про минуле.

Смачна і запашна вода рідної Гончарівки Івана Парубодчого завжди очищає його пам'ять від життєвого бруду. У цій пам'яті, мабуть, як і в долях людей, що пройшли війну і з відкритими серцями прагнуть порозуміння — наша істина...

Історія закінчується, коли пам'ять помирає з людьми. Багатьох з наших героїв уже немає серед живих...

Наталія СТАРЮК

ХТО ОТРИМАЄ КОМПЕНСАЦІЇ ЖЕРТВАМ ФАШИЗМУ?

Цьому та іншим питанням присвячена діяльність Міжнародної організації з міграції (МОМ). МОМ є відповідальною за розгляд заяв потерпілих від рабської та примусової праці, а також за виплату їм фінансових компенсацій.

МОМ — одна з семи партнерських організацій німецького фонду "Пам'ять, відповідальність за майбутнє". Всього ж уряд та промисловість Німеччини виділили для тамтешнього компенсаційного фонду 5 мільярдів марок.

Загалом же, згідно з німецьким законом про фонд, МОМ також відповідає за розгляд заяв про втрату власності від євреїв і осіб інших національностей, незалежно від місця їхнього проживання.

На цю статтю витрат виділено 200 мільйонів марок, на них можуть претендувати ті, що втратили власність за прямої участі німецьких підприємств та не мали змоги взяти участь у попередніх компенсаційних та реституційних програмах німецького уряду. Релігійні громади та організації, що постраждали від втрати власності, теж мають право на компенсацію.

Але на шляху до омріяної компенсації постає суттєве "але" — заявник отримує її лише тоді, коли зможе довести, що втрата власності прямо спричинена німецькою компанією. Що видається доволі проблематичним — після війни спливали десятиріччя.

Крім того, МОМ розпочинає роботу із заявами на виплату компенсацій згідно з Угодою про врегулювання, досягнутою минулого року між потерпілими в період Голокосту, та швейцарськими банками. Із цієї мети створено розрахунковий фонд в 1,25 мільярда доларів США. Планується, що надійде 20 000—25 000 заяв, авторам яких по всьому світу виплатять від 20 до 25 мільйонів доларів.

Усіх потерпілих ділять на три категорії. Особи, яких переслідували тому, що вони були або вважалися рома (циганами), свідками Єгови, гомосексуалістами, фізично чи розумово неповноцінними та спонукалися до примусової праці на німецькій компанії чи на нацистський режим, належать до категорії I (рабська праця). Ті, що примусово працювали на деякі швейцарські компанії та їх філії, незалежно від того, піддавалися вони нацистським переслідуванням чи ні, належать до категорії II (рабська праця). До третьої категорії біженців зараховують громадян, що були або вважалися рома, свідками Єгови, гомосексуалістами, фізично чи розумово неповноцінними та котрим було відмовлено у в'їзді до Швейцарії, або їх було затримано та з ними жорстоко поводилися як з біженцями у Швейцарії в період з 1 січня 1933 р. до 9 травня 1945 р. Однак, спадкоємці представників усіх згаданих категорій можуть звертатися із заявами про компенсації лише в тому випадку, якщо потерпілий помер після 15 лютого 1999 р.

Заяви за категорією "рабська праця категорії I" повинні бути подані не пізніше 11 серпня 2001 року, а за II і III категоріями — не пізніше 30 вересня 2001 р.

Кого вважати спадкоємцями потерпілих? До таких належать чоловік або дружина, які залишилися в живих, а також діти. Однак, як уже зазначалося, коли потерпілий помер до 15 лютого 1999-го року, його спадкоємцям нема на що розраховувати.

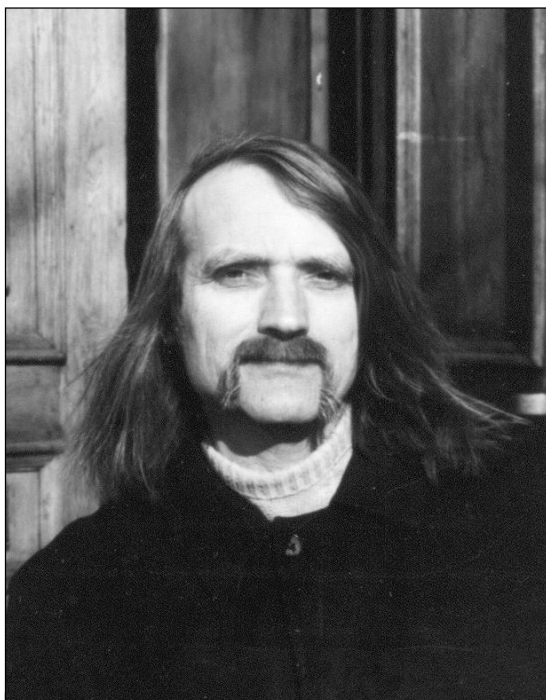
Заяву можуть подати й онуки, брати чи сестри покійного. Якщо ж у нього не залишилося жодних родичів, на компенсацію можуть претендувати особи, що названі в заповіті. Та будь-який заявник повинен довести свій родинний зв'язок із покійним, представивши необхідні документи. Усі особи, які виступають від імені покійного, мають подавати лише один спільний позов.

Куди слід звертатися потерпілим? Заявники з категорій "рабська та примусова праця" та "особисті збитки", що мешкають в Україні, мають турбувати Український Національний Фонд "Взаємопорозуміння та примирення" (вул., Фрунзе, 15, м. Київ. Тел. (044) 462-50-06). Особи, що претендують на отримання компенсацій, можуть також звертатись у Київське представництво МОМ (вул. Мечнікова, 3, 2-ий поверх. Тел. (044) 490-56-84). Організація АВ Data допомагає заявникам-циганам, телефон в Ізмаїлі — (0482) 68-37-06. Свідки Єгови можуть телефонувати до Львова (0322) 40-92-00.

Підготувала Людмила ПУСТЕЛЬНИК

Центральне правління Всеукраїнського Товариства "Просвіта", Головна рада Товариства "Просвіта" висловлюють глибокі співчуття народному депутату України Миколі Кульчинському у його тяжкому горі — смерті матері Аполінарії Сергіївни Кульчинської, учасниці національно-визвольної боротьби за незалежність України, зв'язкової ОУН.

«ДАВИДОВІ ПСАЛМИ» ВОЛОДИМИРА ГАРБУЗА

Володимир Гарбуз

Звертання Володимира Гарбуза до Шевченківської тематики не випадкове і не спорадичне явище. Він автор графічних серій: ілюстрації до «Кобзаря» Шевченка (1985—86), «Шевченко і вічність» (1985—86), «Стежками до світил» (1987), а також олійних творів на Шевченківські теми — «Катерина» (1990), «Перепоховання генія» (1991), портрет Тараса Шевченка (2000). Остання на сьогодні велика його робота — серія ілюстрацій до «Давидових псалмів» Тараса Шевченка, де художник як вдумливий і зрілий митець підходить до інтерпретації поетичної спадщини генія, засвідчуючи водночас синтез попередніх здобутків власної творчої лабораторії і вихід на новий виток художнього осягнення Шевченкових поетичних заповітів-засторог.

Одна з особливостей серії полягає в тому, що митець ілюструє Шевченкові «Давидові Псалми», які є водночас поетичними інтерпретаціями 10 біблійних псалмів. В. Гарбуз торкається вічних тем старозавітних псалмів, золоте слово яких переосмислене, «переплавлене» величю філософської мислі і поетичним натхненням Шевченка, як ґрунту для власного мистецького осмислення.

Зауважимо, що В. Гарбуз — відомий майстер художнього оформлення та ілюстрування книжок. Він працював у царині монументального мистецтва, станкової графіки. Стилістичні особливості цих напрямків відбилися на ілюстраціях до «Давидових Псалмів» Шевченка. ґрунт, на якому виник і сформувався інтерес художника до біблійних мотивів, надзвичайно цікавий.

В історії світового мистецтва знаходимо подібне опрацювання мотивів Книги книг. Нагадаємо лише окремі приклади із царини графіки. Так у Німеччині XV ст. була популярна так звана Гейдельберзька «Біблія бідних», що являла собою ряд зображень, запозичених із Старого і Нового заповіту у кишлографічних книжках — серії аркушів із віддрукованими зображеннями і супровідним текстом. Відомий і нідерландський варіант «Біблії бідних». У Нідерландах мала велику популярність книжка «Зерцала людського спасіння» — моралізуючий виклад життя Христа, окремі події якого зіставлялися (як і в «Біблії бідних») із подіями Старого і Нового заповіту, що слугували їм прообразом.

Нагадаємо і про велику групу часословів «Livres d'heures» (Франція, XV ст.), де ілюстрації й орнаментика були дуже своєрідними. Зображення були запозичені зі звичного кола біблійних оповідей і християнської символіки. Цікаво, що в нижній частині цих ілюстрацій подавалися дрібні малюнки. До подібного вирішення аркушів вдається в ілюстраціях до «Давидових Псалмів» Шевченка і В. Гарбуз, якого заслужено вважають майстром художнього оформлення книжок.

Як певною мірою мистецького і духовного попередника художника згадаємо А. Дюрера (Німеччина, XVI ст.). В «Апокаліпсисі» силою своєї фантазії він дає нове життя давнім темам, підкреслюючи їхній зв'язок із сучасною дійсністю та надаючи їм нового смислу.

З історії вітчизняного мистецтва нагадаємо той факт, що вже з початку XVII ст., крім ілюстрацій для книжок, з дерев'яних кліше почали відтискувати чимало естампів, серед яких особливого поширення набули «печерські аркуші», на яких зображали краєвиди міст, ландшафтів, а також біблійні сюжети.

Серед граверів XVII ст. одним із найбільш плідних і оригінальних був Ілля, який працював над гравюрами до Патерика Печерського — збірника житій святих Києво-Печерської лаври.

Варто зауважити, що на художню мову творів В. Гарбуза великий вплив мають традиції язичництва, на які він спирається як на систему етичних та естетичних цінностей, гармонійно поєднуючи їх із духовними надбаннями християнської культури. У цьому сенсі він один із найцікавіших сучасних художників. В аркушах «Давидових Псалмів», які не є ілюстраціями, прив'язаними до того чи іншого псалма конкретно, В. Гарбуз вдається до яскравої символічної мови, метафори, аби наголосити на необхідності духовного відродження як чинника, що уможливило еволюційний розвиток людини як представника нації, що, зрештою, тільки й може забезпечити цивілізований, повноцінний і безперервний розвиток усього людства.

У центрі майже кожного з 10 аркушів автор подає зображення жіночої постаті. У кожному випадку центральна постать викликає асоціацію з розп'яттям. З двох боків — менші за розміром — сцени людського життя в усій його складності. Центральна фігура є символом Духу для зображених об'єктів. І, як зауважує мистецтвознавець В. Підгора, в променях його величчя виявляє свою природу — чи добротність, а чи пороки. В нижній частині кожної гравюри — в кутах — прадавні символи космології українців.

Надзвичайно цікаві космологічні символи, які художник вводить у контекст аркушів. Найчастіше зустрічаємо птаха та рибу, ромб, коло (сонце). Знаходимо й зорю Давида, тільки та інші символи чи знаки. Як митець, що

здійснив художнє оформлення книжок «Виклади давньослов'янських легенд, або Міфологія» (разом з І. Христенко) — (Київ, «Довіра», 1991), «Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях» Г. Булашева (Київ, «Довіра», 1992), В. Гарбуз добре обізнаний зі згаданою тематикою. Так, птах — оберіг життєвих потуг, прагнень. Ластівка — один із найшанованіших в Україні птахів, Божа пташка. Благословив її Господь за те, що, коли розпинали Христа, ластівки крали цвяхи. До речі, не меншу повагу й любов має ластівка і в інших народів.

Зустрічаємо в аркушах стилізовані (як і в усій серії) зображення Білобога і Чорнобога, які уособлюють у слов'ян Добре і Зле початка.

Звісно, що, звертаючись до космології, художник досить часто використовував символіку інтуїтивного, підсвідомого, лише в певній частині серії подаючи їх як конкретні

символи. Тут варто було б говорити про психологію творчості митця, який на генетичному рівні, так би мовити, застосовує знакову систему і систему символів давніх предків.

Тим більш вражаючим є їх, попри певну долю стилізації, влучне і точне попадання в контекст; утворення на ґрунті космології давніх українців, синтезованої з християнськими мотивами, власної образної системи. Сакральність творів серії підкреслена й увиразнена такими засобами, як монументалізована фігуративність, гострота і геометричність, експресивність у побудові форм, динаміка ліній.

Таким чином, серія офортів В. Гарбуза є прикладом якісно нового підходу до ілюстрування творів Шевченка, взірцем сучасного художнього мислення, позначеного заглибленістю в традиції як ґрунт, що забезпечує можливість достойного розвитку індивідуальних мистецьких спроможностей.

Тетяна ЧУЙКО,
завідувачка сектору
Державного
музею Т. Шевченка

СКАРБІВНИЧИЙ

Нинішнього літа Український Центр народної культури «Музей Івана Гончара» та видавництво «Родовід» порадує тих, чий смак найвибагливіший. «Українська старовина з приватних колекцій» — саме така назва акції, яку присвячено 10-й річниці Незалежності України. Цією ж акцією видавництво «Родовід» позначає свій ювілей. ось уже десять років ошатний, багато ілюстрований однойменний часопис подає дослідження з різних галузей народного мистецтва, етнологічні студії тощо. Паралельно провадиться книговидавнича діяльність. Марія Ревакович, Юрій Тарнавський, Вільям Нолл, Зінаїда Тарахан-Береза, Віра Вовк — ось далеко не повний перелік імен авторів, чий книги побачили світ саме тут. А тепер розпочинає свою роботу Родовід-галерея. В рамках акції «Українська старовина з приватних колекцій» буде проведено 10 виставок із приватних збірок старовини. Ще донедавна збирачі мистецьких старожитностей не мали змоги показати врятовані ними скарби. Ні про яку підтримку з боку держави й думати не можна було. Навпаки, доводилося переховувати зібрані речі, бо вони промовисто засвідчували дух нації.

Мистецька акція «Українська старовина з приватних колекцій» розпочалася 8 червня відкриттям виставки з приватної збірки Лідії Ліхач — фундатора та керівника «Родовиду». 20 червня відкрито другу виставку: це збірка традиційного народного мистецтва відомого колекціонера Бориса Івановича Ткаченка (м. Лебедин Сумської обл.) Окрім ко-

лекціонування, Б. Ткаченко займається й дослідницькою роботою: зібрав матеріали про геноцид 1932—33 рр. на Сумщині. За книгу «Під чорним тавром», присвячену цій проблемі, був удостоєний премії імені Миколи Хвильового. Нещодавно вийшов перший, а нині готується до друку другий том історико-етнографічного нариса «Лебедія». Це унікальне видання про Лебединський край, перше в Україні всебічне дослідження цього регіону.

Напередодні виставки пропонуємо Вашій увазі інтерв'ю, взяте у Бориса Івановича в його лебединській оселі.

Оселя незвичайна: її стіни рясніють вишиваними рушниками та сорочками. Тут і старовинні ікони та картини народного письма. Щільно, від самої стелі аж до підлоги, завішено й заставлено. Є тут старенька ліра, козацький пістоль, килими, плахти, юпки, фрагменти церковного кіота. А ще — дивовижна скриня з Мамаєм. До того ж, у Бориса Івановича дуже багато книг і старовинних фото: церкви й старі хати Лебединщини, церковні хори. Предмети заступають один одного, їм тут трохи тісно, але ця тіснява винагороджується безмежною любов'ю їх господаря.

— **Борисе Івановичу, коли і як прийшло до Вас захоплення старовиною?**

— Якось район прислав мене, — а я тоді агрономом працював, — до Києва по роботі. В Києві пощастило мені випадково зазнайомитися з художником Василем Перевальським. «Ходімо, — каже він, — до Гончара». А

ВИТОКИ ПАМ'ЯТІ

Із серії "Тополинний край"

Часом дивуєшся, які вони живучі, оті витoki пам'яті! Майже все свідоме життя Анатолія Павленка пов'язане з Києвом, але й по сьогодні щось буває захищено тим далеким, дитячим... сільським. І озоветься, гляди, то етюдом латаття маленької річечки, то силуетами старих, до болю знайомих хаток, то замальовками тополь. І це вже аж тепер, коли художник дійшов до полудня віку. А що вже говорити про давні твори...

*Ой літа мої, гуси,
все гуля та гуля,
хай би ви були трохи ледачі,
озираюся на обрій,
а за ним, звідтіля
давня курочка все кудкудаче.*

*І Телесика човник
трипільський зрина,
з дідом баба-скитянка гуляє,
незотлілі відбитки
золотого зерна
в одголосках думок все збираю.*

*Ой гуля, мої гуси,
та на дальні поля,
пополудні смеркається рано,
озирнись аж за обрій...
А за ним звідтіля
все чутливе, неначе мембрана.*

На одній із ранніх ліногравюр серії "Плин часу" хлопчик та дівчин-

уперто шукає власної пластичної мови. Нею вже позначені подальші роботи художника, зокрема цікавий експериментальний цикл гравюр "Спостереження орнітолога". Впадає в очі асоціативність, гострота умовного мислення: нестримні силуети чорних круків. Звичайно ж — це агресія, шаленство темної сили, боротьба білого й чорного, добра і зла.

На п'яти аркушах цієї серії ті самі композиційні елементи: крила, хижі очі, кігті і т. д. То ж яка майстерність та винахідливість потрібні, щоб уникнути монотонності й повторів! Композиція максимально динамічна, штрих неспокійний, рішучий. Чорне тло, контрастуючи з білими виривами, підсилює драматизм і тривогу. Наявність кількох білих крил не надто заспокоює — чорне активніше. А внизу — шкаралуща від розбитих яєць, порожнеча, хаос, розруха.

...Хіба це не метафора нашого сьогодення?

Із серії "Дівчата"

*"...Хто вони? Придивись:
ненаситні, сліпі, загребуші,
то гріховним серпом
на безпліб'ї збирають врожай,
то, мов круки, летять,
із погордою ганячи суще,
чуєш, крик наростає:
"Убий!.. Оскверни!.. Оббирай!"*

Анатолій Павленко — з тих митців, котрі не засліплюють усіма барвами. У цих ліногравюрах уже помітний потяг художника до символіки, до знаковості, врешті, до свого стилю.

У пошуках своєї мови він іде ще далі в наступному циклі гравюр "Фрагменти". Сцени полювання, криваві сутички, боротьба людини з твариною нагадують відбитки з якихось давніх фресок, чи навіть зображень з неоліту, хоча мова графіки цілком сучасна. Тут можна впевнено говорити про індивідуальність художника. Так — це А. Павленко, це його почерк.

А далі... Нові пошуки — нові знахідки.

Мимоволі притягує погляд лірична серія ліногравюр "Дівчата". Це дивна сув'язь чуттєвих принад жіночої пластики. Повіало ніби загадковим леготом Сходу.

Ще в XIII столітті арабський мислитель та психолог — Ібн-аль-Арабі, котрий, як тепер вважається, набагато випередив ідеї Фрейда, говорив: "бачити Бога в прекрасній жінці — досконалість". Та, мабуть, жоден поет чи художник не обминув цієї теми. Пригадаймо Нізамі чи Омара Хайяма, або ж Матіса чи Модільяні.

Слід зазначити, що в дещо іншому, але подібному циклі гравюр під тією ж назвою художник чи не вперше вводить у площину тла умовний декоративний колір. Вводить по-своєму, оригінально, з тонкими розтяжками, ніжними напівтонами, що немов пом'якшує і збагачує гравюру.

Хоча ці зображення дівчат композиційно, може, трохи простіші, однак вони наче наповнені теплотою. Образи ніби духовно возвеличені й земні водночас.

Гортаю ще одну теку з роботами художника. Переді мною серія ліногравюр "Тополинний край". Відбитки одразу полоняють своєю свіжістю та довершеністю технічного виконання, простотою і композиційною логікою.

Тут пейзажі. Але які! Це мов лірична сповідь про село нашого дитинства. Вертаюся до ранніх ліногравюр юного А. Павленка 70-их років. Порівнюю, впевнююся і радію: тридцятилітній творчий шлях не остудив душі художника. Вона знову повертається до тих живучих витоків пам'яті, але вже на інших, якісно вищих витках.

Задуми, експерименти, ескізи... Гравюри... Таке розмаїття робіт потребує осмислення, роздумів. Від

часу першої виставки художника у Львові минуло рівно десять літ. Зробити персональну виставку в наші дні і просто й непросто. Просто, коли є гроші. Найчастіше їх нема. Тому, незважаючи на, здавалось би, численні вернісажі, що відбуваються в Києві, це лише незначна частка того цінного, справжнього, що є в майстернях забутих державою художників.

Та хіба лише художників? Творча людина — людина вразлива. Вона потребує уваги й чуйності суспільства і, звичайно ж, підтримки.

Із серії "Тополинний край"

Такі думки з'явилися в майстерні художника — людини багатої духовно. У його творчому доробку також понад десяток графічно оформлених книжок поезії та прози. Можна говорити й про живопис А. Павленка, але то — тема окремої розмови. Можна говорити і про викладання в Академії легкої промисловості. Як і про раптовий потяг до археології, котрою художник захворів упродовж останніх років. Цікаві знахідки часів трипільської культури — це одна грань таланту. Мабуть, знову ж це оті витoki пам'яті десь на глибинному, генетичному рівні.

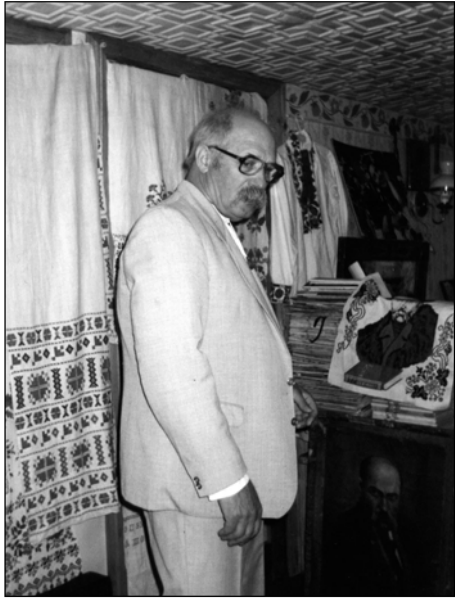
Щиро бажаю художникові й надалі берегти чистоту цих витоків у всіх іпостасях творчості.

Адлер КОРОЛІВ

ІЗ ЛЕБЕДИНЩИНИ

я знав, що є Олесь Гончар. "Ні, — каже, — то не той Гончар!" І ми пішли. А то був Іван Макарович Гончар, скульптор і художник. Він мене зараз у майстерню і давай ліпити; у мене є й досі те погруддя, що він виліпив.

Гончар був незвичайною людиною. Відтоді, як я побачив його хатний музей народного мистецтва — захворів...

Борис Іванович Ткаченко

— **А з яких предметів починалася Ваша колекція?**

— Це рушники — близько п'ятнадцяти. Але зараз їх у мене немає: всі їх віддав згодом до Музею Івана Гончара.

— **Скільки предметів налічує Ваша збірка?**

— Не знаю й приблизно, ніколи не рахував...

— **Борисе Івановичу, а які експонати для Вас є найдорожчими?**

— Чесно скажу: це вишивка. Сорочки, рушники. Вишивку люблю над усе.

— **Яким чином найчастіше потрапляли предмети старовини до Вашої збірки?**

— Я майже нічого не купував. Я просив. У мене не було грошей. Жив на квартирі, троє дітей, жінка не працювала, КДБ мене ганяло. Які я мав статки? Ото де "попутку" зловлю, а де пішки — отак і збирав по селах. Дружина допомагала: прала зібране, чистила, доводила до ладу.

— **А люди як Вас зустрічали?**

— Люди у нас розумні й гарні. Добре зустрічали. Але бувало й таке, що просили хоч троячку за якусь річ, а в мене не було. От я і зараз жалкую: була така плахта-синятка, хороша плахта, у полтавському Бобрику. Я її так узяти й не зміг...

— **Де Ви народилися, Борисе Івановичу?**

— Всі мої діди-прадіди були з Лебединщини, але в 1932 році батька розкуркулили й виселили. Став він працювати лісником у

колгоспі в Масюках, це Гадяцький район, Полтавщина. Там я й народився, але матері не пам'ятаю — померла, коли я ще був немовлям. Тоді мене й привезли до Лебединя. Дід з бабою мене виростили.

— **Тож хто Ви за фахом?**

— Агроном. А ще я півтора роки працював у редакції, але "пришили" мені націоналізм, вигнали з партії, з редакції. Був і трактористом, і шофером, і комбайнером. Заочно закінчив історичний факультет у Києві.

— **І як же аргументували Ваше звільнення з роботи?**

— Тоді я вже мав початок збірки. Викликав мене секретар райкому партії й каже: "Немедленно віддай усе в музей!" А я йому кажу: "Чого ж я буду оддавать?" Я ж збирав сам. Хай вони так само їздять по селах, випрошують, збирають. І не оддав. Тільки бандуру оддав — цінна бандура і в хорошому стані. Це була бандура Леоніда Рогальського, який товаришував з Никанором Оनाцьким — був такий художник, поет, що заснував Полтавський художній музей, а в 1937 році був репресований. Цю бандуру з власноручним написом Онацького я й віддав у краєзнавчий музей, але з роботи мене все одно вигнали.

— **Борисе Івановичу, чи багато людей бачили Вашу колекцію?**

— Це тепер бачать. Тепер і зі школи приходять, і з училища, і мене до себе кличуть. А колись я все це ховав. Жив у старій хаті, дуже тісній, то це все було на горіщі позаховане. А слідували тоді пильно. Як тільки поїду в Київ на сесію, то вдома по приїзді мене в райкомі питають: "Ти чого до Івана Гончара ходиш?" Звідки, думаю, вони все бачать? А то якось установили мені штативи для аналізу повітря в хаті. Довгенко вони стояли. А потім, коли я був на сесії в Києві, побачив у

готелі в шафі такі самі. Стоять по кутках, у папір загорнуті. "Еге, — думаю, — і тут повітря аналізують". Такі штативи довелося мені згодом в коридорах КДБ бачити.

— **Чи траплялися з Вами якісь цікаві пригоди, пов'язані з придбанням експонатів?**

— Були історії. Півліта я за бандурою Рогальського ганявся — знав, що вона є десь на хуторах, і таки знайшов. Скриня з Мамаєм — то теж ціла пригода. Довідався я від людей, що є така скриня на хуторі Мельники. Приїхав — а в ній овес. Хазяйка каже: "Куди ж я овес діну?" То я знайшов її скриню за 60 кілометрів звідти й привіз. А вона тоді свою віддала.

— **Як Ви оцінювали мистецьку вартість своїх експонатів — інтуїтивно, покладаючись на власний смак, чи вивчали спеціальну літературу?**

— Вся література була від Івана Макаровича Гончара, і вся вона була усною. Це школа Гончара.

Мандрівка до Лебединя скінчилася. Подумки повертаюся знову і знову до дивовижної оселі Ткаченків, у якій Борис Іванович і його дружина Лідія Василівна виростили трьох дітей і п'ятеро онуків. А ще виплекали свій музей-скарбницю.

Оксана КРОТЮК,
УЦНК "Музей Івана Гончара"

Виставка традиційного українського мистецтва зі збірки Бориса ТКАЧЕНКА, відкрилася 20 червня і працюватиме до 1 липня 2001 р. за адресою: вул. Січневого повстання, 29, Український Центр народної культури "Музей Івана Гончара".

УКРАЇНЬСЬКА СПРАВА — ЗБОЧЕННЯ В УКРАЇНІ?

14 червня 2001 року в Мінському районному суді столиці розпочався суд над “злочинним угрупованням” “Самостійна Україна”. Тхне політикою? Мабуть, помилка. Генпрокурор України М. Потебенько у перші ж дні попереднього слідства авторитетно вирік: “Самостійна Україна” — злочинці... терористи... гомосексуалісти... заручники наші — доки не з’явиться лідер”.

“Самостійники-заручники” спростовують безсудовий вирок поважної особи позовом до суду “за образу честі й гідності”. Пан Генпрокурор, врешті, спростовує позов. А далі... Одвічне питання життя намагався збагнути біля Генпрокуратури натовп прихильників “бандформування”. Тут, каже Генпрокурор і просто прокурор Поділь-

ського району Міщенко, — чистий кримінал. Справа № 61-1169, 7 статей Кримінального Кодексу України. “Ватажку злочинного угруповання” Олександр Башук світить 15 років позбавлення волі або 6 років виправних робіт плюс 5 років ув’язнення. “Членам угруповання” — до 9 років в’язниці або 5 років виправних робіт...

Чистий кримінал — для нас. Склад злочину — зрозумілий, певно, багатьом. Отож: 11 хлопців і одна дівчина, переважно — студенти, 9 березня 2001 року (день народження Тараса Шевченка, “першого українського націоналіста”) вчинили “терористичний акт” — захопили офіс ЦК КПУ на Подолі. “Терористи” погрозували самоспа-ленням, вимагаючи “деколонізації, дерусифікації самостійної України”.

Прокурор Подільського району столиці знаходить, попри все, справжній мотив скоєння злочину. Читаємо “обвинувальний висновок”: “Башук О. Г. (керівник)... обіцяв... матеріальні винагороди у вигляді квартир, автомобілів, навчання в престижних вищих навчальних закладах...” Корисливі “терористи” викриваються й таким звинуваченням: “Готуючись до скоєння злочину, члени угруповання за ініціативою Башука О. Г. зібрали кошти по 25 гривень з кожного”. “Злочинці” на зібрані “матеріальні винагороди” придбали, окрім іншого, “синьо-жовтий прапор”. Роль і місце синьо-жовтого прапора в “злочинній” діяльності угруповання слідство не змогло визначити.

Нове постмодерне право — у фактах “злочину”. Кримінальним новаторством

вважається “липка стрічка “скотч” для зв’язування рук”. Юридичний постмодерн увиразнює інтерпретація 17-ої кримінальної статті — “готування до злочину”. Інкримінується “навчання з метою оволодіння навичками застосування балончиків зі слъозоточивим газом... та засобами захисту і оборони захоплених будівель”. Себто — сенсація! Серййне хуліганство із слъозоточивим газом і серййні “захвати” будівель невластної власності. З невідомих причин попередні жертви, склад злочину самостійників — не фігурують... Оповите таємницею і місце зустрічі молоді перед блокуванням комуністичного офісу. Поки що маємо 5 версій. За свідками обвинувачення... Далі — в жанрі “дитячого трилера”. Втім, деталі — дорослим політикам, нам — кримінальній статті.

“Злочинці” окупували приміщення, знайшовши, “мотив злочину” — матеріальні блага. Між іншим, сорок тисяч доларів і купу гривень. Була у відчиненому сейфі народного депутата А. й іменна мільйонна доларова облігація, що, як стверджують нападники, дає право входити у якийсь світовий клуб мільйонерів. Попри те, що “терористи” увічили на фотоплівці знахідки, слідство не знайшло “матеріальних благ”.

Цікавий факт. Урядові люди й політики схвалили “вимого” молоді. Урядовці навіть обіцяли “впроваджувати” їх. Мабуть, помилилися...

Про “гомосексуальність” “злочинців”. Звинувачується конкретно О. Башук. Генпрокурор виніс свій “сповнений пошани” вердикт, спираючись, між іншим, на показання свідка Г. Подаємо їх нижче.

“Пізніше він взяв, що Башук О.Г. страждає на “нетрадиційне сексуальне орієнтування”. Цей висновок він зробив з вчинків Башука

Пікетування на підтримку “Самостійної України”

О.Г., який постійно інформував про “українську справу”, ідею якої він акумулював з книг Міхновського, Лондона та інших.

Під час кожної бесіди Башук О.Г. завжди звертав увагу на свої ідеї всіх присутніх...” (правопис оригіналу збережено — ред.).

Який зв’язок між українською справою і згаданою “орієнтацією” — загалом зрозуміти важко.

Між іншим, у скаргі прокурору Києва Ю. Гайсинському від 25.04.2001 р. “самостійники” виклали нерозуміння “іноземної мови” працівника прокуратури М. П. Решетняка, посилаючись на ст. 10 Конституції України. Але ж не їм учити “багаторічного практика попереднього досвіду своєї роботи”. Один з помічників прокурора, за свідченням “самостійників”, із солідним присмаком ностальгії щиро зізнався: “розстріляв би... як тих, у Кривому Розі, в 1963 році... Не вистачило трьох автоматних рожків... і трьох діб, щоб... вивезти трупи із міста...” Про стрілецьку майстерність цього пана “опозиція” говори-

ти не наважується “за відсутністю складу злочину”. Однак, у пресі оприлюднена довідка “Про масові заворушення, що мали місце в СРСР, починаючи з 1957 р.”, надана генеральному секретареві ЦК КПРС Михайлові Горбачову в 1988 році на його запит. Витяг: “16—18 червня 1963 року, Кривий Ріг, Дніпропетровська область. Кількість учасників — 600. Мотив — працівники міліції намагалися затримати військово-вослужбовця, який був у нетверезому стані. Убито — четверо, поранено — 15, засуджено — 41 чоловік”. (подаємо за “Гранями”, № 12 (85), 2—8 квітня 2001 р.).

Кажуть — погано, коли діти, молодь — “терористи, злочинці й гомосексуалісти”. Але й розстрілювати дітей — теж не добре.

Р. С. Ми зустрілися з єдиною дівчиною “Самостійної України” Наталією Нємчиною. Про молодь, мистецтво, в’язницю, політику — “одна з нас”.

Сашко ЗУБ

“Самостійник” випробовує пістолет (іграшковий)

НАТАЛКА НЄМЧИНОВА: «НЕ БОЮСЬ ІТИ В ПОЛІТИКУ»

Дівчина з “Самостійної України” Наталка Нємчинова малює, співає, грає на фортепіано. Техніку декоративно-прикладного мистецтва у Києві (у ньому опанувала художню вишивку та монументальний розпис) стає розсадником “дитячого тероризму”, звівши Наталку з трьома хлопцями “Самостійної”: Юрієм Дідовцем, Дмитром Красником, Ярославом Задворним. Наталка ж прагне виховати з себе й інших українську еліту. А сьогодні обвинувачена за п’ятьма кримінальними статтями розповідає не про кримінал.

Про історію

Бабуся по матері зосталася сиротою в сім років після розкуркулення родини. Бабуся по батькові — у п’ять. В останньої батько був ученим дворянського роду. Мої батьки, перебуваючи на заробітках у республіці Соха (Якутія), натрапили на висланців — ОУНівців, людей без права виїзду. Зазвичай, хто віддавав ті землі — повертався українським патріотом. Після цього шкільна історія мною не сприймалася — роль Богдана Хмельницького у створенні СРСР не вабила...

Про мистецтво і політику

Завжди хотіла бути художником. А мистецтво, врешті, і привело в політику... Пригадую перемогу в якомусь дитячому художньому конкурсі. Потрапила в “Артек” 1993-го року. У них навіть україн-

ського стяга не було. Американські діти приїхали тоді до нас зі своїм стягом. Адміністрація “Артеку”, (в Україні!), не знайшла нашого державного прапора. Діти зшивали його з якихось ганчірок, а старші — не повірили. Те саме — з гімном. Просто соромно. Ми, українці, спілкуючись українською мовою, ставали “бандерівцями”. Згодом, перебуваючи в Краснодарському краї, свідомо не говорила російською.

Про мистецтво і життя

Коли малюєш людину — важливо передати не так зовнішність, як внутрішню суть. Художник повинен відчувати цю людину зсередини, пропускати кризу себе, думати її думками, навіть чинити так, як чинить чи чинила вона. Так я малювала у 1999 році диплом, присвячений Бандері, Коновальцю й Шухевичу. Багато чого пережила, продумала. У “Перспективах української революції” Степана Андрійовича Бандери натрапила на страшні своєю правдивістю слова: “Якщо ти можеш щось робити на користь української нації і не робиш, ти — злочинець”. Це, мабуть, була та іскра...

Про себе в політиці

Не бачу сьогодні в політиці українських лідерів. Це можна зрозуміти. Врешті, вони виховувалися і жили в рабстві. Нам це потрібно виправити. Ми живемо не в рабстві. Просто сказати: хто, як не я?..

ОДНА З НАС

Про молодіжний гурт “Самостійна Україна”

Мабуть, почалася “Самостійна Україна” з дискусійного історичного клубу, створеного нами при технікумі. Українські лідери виховуються справжньою українською історією. Історією, написаною нами про нас же. Мистецтво простежує давність і сталість нашої культури. У трипільців був меандр — і в сучасних українців є меандр; черняхівська культура мала саставику, як і скіфська...

Взагалі, народ ніколи не винен, тільки — поводити. Справа простих людей — мирна праця. Недаремно Ленін “сатарішу” Зінов’єву наказав дати українським “самостійникам” хоч 100 шкіл і 100 мов, аби лише влада була в кого треба. Не важлива мова, ніщо взагалі — доки влада не у нас. Тому я не боюсь іти в політику. Українці в 91-му виходили на вулиці з голими руками. Здавалося: що заважає владі перерізати їх, як римляни у Римі перерізували варвари. Але — не могли. Дуже впливовий навіть привид сили. Ті ж комуністи — наші вороги. 1917-ий рік. В Україні було всього 237 комуністів. Треба горіти чимось, бути божевільним, фанатиком справи.

Хтось дивується: жінка в політиці? жінка — екстреміст?.. Навіть за часів Сарматії часто царювали жінки. Були й жінки-воїни. Та ж княгиня Ольга. Традиційно в Україні жінка — окрім родини — мала й політичні

обов’язки, готувала послів чи просто гостей до зустрічі з господарем. Тому була освіченою, знала мови. Як легендарні дочки Ярослава Мудрого...

А сьогодні? Порівняйте. Український політик-жінка Юлія Тимошенко і чоловіки, що оточують її. Можливо, просто забагато негідників у нашій політиці...

5 місяців у СІЗО дали усвідомлення: систему треба ламати сьогодні... Часто згадували записи про радянські в’язниці Ярослава Стецька, твори Багряного — те саме сьогодні. Аж смішно стало... Головне — жодних компромісів... Як соціально небезпечний елемент (голодувала) сиділа в ізоляторі. 54 дні голодувала. Годували насильно — через шланг... Добилася матрацу собі, хлопцям не дали. Половина й позастуджувалися на підлозі...

У камері спершу нас сприймали як ненормальних: захопили приміщення, хотіли себе спалити... Місяці через півтора вже кілька камер співало з нами Гімн України, а деякі відповідали на “Слава Україні!” — “Героям слава!”...

Про свій вчинок (захоплення офісу ЦК КПУ) не шкодую, навіть ним пишаюся. Здивувалася, якщо чесно, багатством того офісу. Слід-

чі мали б порушити кримінальну справу щодо знайдених там доларів, але гроші вчасно кудись “поділися”. А яка там техніка стоїть!..

Треба діяти усіма методами. Ми ж робили такий крок з крайньої необхідності — стаття 16 Кримінального Кодексу України: “Усування небезпеки, що загрожує інтересам держави”. Головне — не плутати державу і владу в державі.

Про людське

Душею я меланхолійна. Люблю тишу і спокій, творчу атмосферу. Екстрем для екстрему — не для мене. Гарна музика, класична — це справді моє. Ціную людяність...

**Записав
Олександр СОЛОНЕЦЬ**

ДУХОВНІ СПУСТОШЕННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ ХХ СТ.

Мені не подобається часто вживаний нині термін “духовний геноцид”. Застосування терміну геноцид до явищ небіологічного характеру робить цей термін усього лиш гострою емоційною метафорою, яка – хоч це і парадоксально – не передає глибини трагізму і тривалості наслідків того, що пережив український народ у сфері духу і культури.

Геноцид – це винищення певного соціуму, а в переносному значенні – злочинна дія, після якої в певних сферах суспільного життя залишається “випалена земля”.

Те, що робилося в духовній сфері, мало інший характер. Випалювано не все, і випалені ділянки інтенсивно засаджувало – створювався новий біоценоз змішаного характеру. Тобто, духовність не знищували тотально, її знищували вибірково, а головне – підмінювали і змінювали, створювали нову духовність чи псевдодуховність, нам вільно її називати як завгодно, але влада її над поколіннями триває й досі, і це найстрашніше. А в добу утвердження і переможної експансії цієї “ нової духовності” вона уявлялася її adeptам як усевітня і всевічна, як остаточне духовне визволення людства.

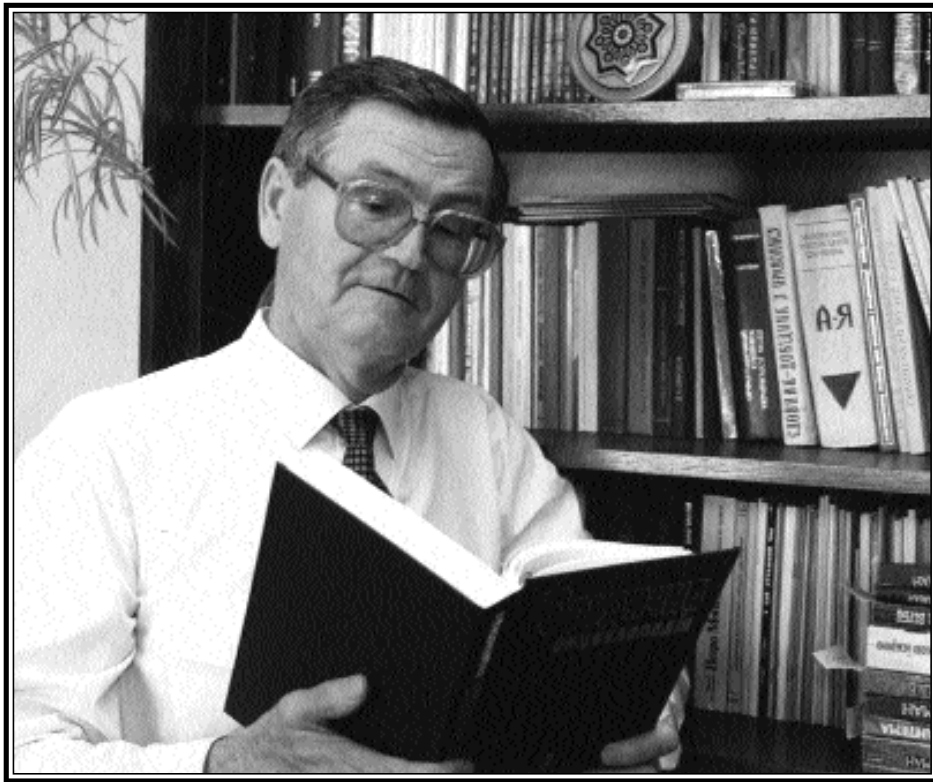
Отже, йдеться не про те, як розуміти ті або ті терміни й метафори, а про те, як розуміти історичний процес.

Усе ХІХ століття, особливо ж його друга половина і початок ХХ, пройшли від знакомості критики буржуазного суспільства і буржуазності взагалі, під знаком “зривання всіх і всіляких масок”. Це була критика в усіх аспектах – економічному, політичному, етичному, естетичному, – і з боку не лише соціалістів та анархістів усіх мастей, а й консерваторів, неоромантиків, релігійних мистиків, реформаторів, модерністів. На гребені цієї критики виникли такі екстремні енергії, як націонал-соціалізм і більшовизм. Особливо ж більшовизм підхопив і руйнівну силу викриття буржуазності, і екзальтовану мрію про нову духовність, мрію, яка дуже швидко матеріалізувалася в систему масових гіпнозів і тисків – ідеологічних, моральних, естетичних. І коли “старі” знищували задля “нового”, багатьом здавалося, що “старі” вже саме себе заперечило, а нове обіцяє вищу красу і вищу справедливість, – і не всім і не зразу ставала зрозумілою неадекватність, а потім і злочинність цієї підміни.

Ми сьогодні не маємо опису і аналізу цього драматичного світового процесу в усьому його спектрі. А без урахування світового контексту ми не зрозуміємо адекватно того, що діялося в Україні і в усьому СРСР у сфері духовності.

Візьмемо простий приклад. Події революції і силове встановлення радянської влади в Україні, Грузії, Вірменії, Казахстані, Якутії викликало розкол серед інтелігенції цих народів. Частина пішла в еміграцію, частина припинила, частина шукала співпраці з новою владою, а частина ентузіастично підхопила її ідеї. Так от, нині поведінка перших двох груп національно-інтелігентної інтерпретується як чесна і правильна, а поведінка двох останніх як безчесна або принаймні неправильна, гідна жалю, зумовлена примусом, не вільна, а отже, й внутрішньо фальшива. Мені вже багато разів доводилося заперечувати таке спрощене пояснення, але – “вотще”. І “вотще” звертаюся до прихильників такої версії з запитанням: добре, Тичина, Курбас, Куліш, Хвильовий, М.Бойчук, Тиціан Табідзе, Паоло Яшвілі, Георгій Леонідзе, Єгіше Чаренц, Аксель Бакунц, Платон Ойунський, Олексій Кулаковський, зрештою Горький, Маяковський, Сєєнін, Леонов і т.д., і т.д. – були в невольності, в “полоні”, ламалися під тиском. Але у якому полоні були і під яким тиском зламалися Ромен Роллан і Пабло Неруда, Луї Арагон і Пабло Пікассо, Бертольд Брехт і Мартін Андерсен Нексе, Андрій Упіт і Пятрас Цвірка, Монтвілла і Аугуст Якобсон, зрештою – ті англійські аристократи, які добровільно і принципово без винагороди надавали радянській розвідці найважливіші таємниці Заходу?

Мабуть, тут треба говорити про інший полон – полон ідеї. А чи досліджено хоча б параметри цього полону, не кажучи про тонкощі дії його атмосфери? До речі, тут виникає ще одне запитання: чому з того першого, радянського полону, полону подвійного – ідейного і інституційного, – стали вириватися раніше, бодай навіть у небуття (починаючи з Хвильов-

вого), а в полоні ідейному на Заході ще довго блаженствували? Втім, тут відповідь очевидніша.

Цим трохи полемічним вступом я хотів розширити тему (втім, і без того майже неосяжну) і звернути увагу на деякі зігноровані її аспекти.

А тепер кілька тез уже безпосередньо на цю тему: як відбувався, які етапи проходив отой процес викорінювання одних і підсаджування інших елементів духовності, процес переродження духовності в Україні.

Починати цей довгий історичний ланцюг перетворень можна – умовно, звичайно, – з підпорядкування в ХІІ столітті української церкви Москві, що поступово змінювало її характер, відривало від українського життя, бюрократизувало її структуру; задовго до більшовиків церква застосувала дуже ефективний метод боротьби із сепаратизмом – “горизонтальну ротацію кадрів”; зрештою, стала основним, поряд із царською адміністрацією, агентом русифікації. У ХІХ ст. вона в переважній більшості була вже не носієм духовності, а носієм духовного гніту. Застерегаюся: говорю не про християнську релігію, а про московську церкву, і беру в свідки українську класичну літературу.

Паралельно відбувалася передислокація духовних сил, переміщення духовних потенціалів з Півдня на Північ. Цей процес з погляду фактичного описано в багатьох фундаментальних працях, але, мабуть, ще недостатньо проаналізовано з погляду чинників і мотивацій. Адже йдеться не тільки про типове імперське “вербування мізків”, а й про тонші механізми культурної самоконцентрації в центрах світового значення, про особистий вибір талановитих особистостей у пошуках ширшого простору для самореалізації, – особливо в добу, коли Україну перетворено остаточно на зневажену провінцію, а обов’язок служіння рідному народові ще не став дійовим стимулом для багатьох.

Елементом справді лінгвоцидної і культуроцидної політики царизму була довга низка актів заборонного характеру протягом ХІІІ і ХІХ століть. Вони відомі, але їх не знають і не хочуть знати ті, хто сьогодні веде шалену кампанію проти міфічної “українізації”.

А ось про один знаменний етап ідеологічного етноциду, який можна віднести й до духовного геноциду (якщо погодитись із цим терміном), ми й самі забуваємо. Маю на увазі ентузіастичну діяльність київського гурту “руських націоналістів”, “істинно русских людей” на початку ХХ ст. (Мушу попросити пробачення у етнічних росіян, і нагадати, що ті люди були не росіянами, а звичайними малоросами, з тих, про кого справедливо сказав В.Ленін: “инородцы обычно переселивают по части истинно русского настроения”). Київські “русские” повели широким фронтом наступ на паростки українства, в київській же пресі викриваючи мазепинців і сепаратистів, висміюючи українську мову, мовляв, недолугі поту-

ги “разных Франков и Грушевских”, а в “научных” працях доводячи штучність української мови, безперспективність української культури і необхідність утвердження “єдиного (або: триєдиного) русского народа”, “єдиной (або: триєдиной) русской культуры”. Дивним чином ці замшілі тексти київських “русских националистов” через століття витягують і, навіть не провітривши, передрукують і використовують в українофобській пропаганді як московські слов’янолюби, так і київські “інтернаціоналісти”.

Ще одним ударом по українській духовності було тотальне знищення української громадянської і культурної інфраструктури в Галичині після її окупації російським військом у 1914-1915 роках. Це теж малознана сторінка української трагедії.

Терор проти української інтелігенції і навіть взагалі проти носіїв української мови здійснювали протягом 1918-19 років і денікінці, і червоні війська.

Але з остаточним утвердженням радянської влади, а власне, ще раніше – з 1919 року, другого приходу більшовиків, починається принципово інакша національна і культурна політика. Методи фізичної ліквідації культурних діячів тривають, але “впорядковуються”, трохи обмежуються – до “необхідного” мінімуму, а на перший план виходить перспективна національно-культурна програма як складова частина програми більшовизації України.

Тут треба враховувати, що в перші роки більшовизм перемігав і утверджувався на етосі соціальної і національної справедливості (в іпостасі інтернаціоналізму), всебічного заперечення спадщини царизму, в тому числі і Російської імперії як тюрми народів. Це мав бути плацдарм світової революції, в якій ударною силою були б колоніальні народи. Саме в цьому контексті можна зрозуміти українську політику більшовизму 20-х років; як і зусилля боротьбистів та націонал-комуністів максимально використати цю обставину; як і пафос української літератури і публіцистично-політичної думки, сконцентрований на ідеї будівництва могутньої індустріальної, культурно-самобутньої, в усіх відношеннях модерної України. Це була спроба національної самореалізації у формах, адекватних тодішній історичній реальності, і непростою інтелектуальною убогістю є зведення цієї драми до колабораціонізму чи пристосуванства української інтелігенції.

Московський центр розумів ситуацію набагато краще, ніж нинішні переоцінювачі історії. Коли зникли останні надії на світову революцію і на перший план вийшло зміцнення великодержавного моноліту, – зростання національних еліт і національних культур, насамперед української, почало сприйматися як смертельна загроза. І вибірково сплановані репресії проти української інтелігенції приблизно від 1928 року починають переростати в масовий терор.

Я не буду тут наводити факти і цифри про

небачені в історії масштаби цього терору – все це описане вже в багатьох фундаментальних дослідженнях, створених і в діаспорі, і в пострадянській Україні. Тут я зміг би хіба що повторити загальновідоме.

Хочу лише звернути увагу на те, що терор здійснювався під потужним ідеологічним прикриттям і психологічною обробкою, що створювало атмосферу масової істерії, – а це було важливим елементом довготривалого спотворення духовності. Як і тактика в боротьбі з українською інтелігенцією: нацьковування одних груп на інші, використання спершу комуністичних вірних проти скептиків, потім заляканих проти вірних, потім новозавербованих проти “старих” і т.д. Усе це створювало таку психологічну, а отже, й духовну атмосферу в суспільстві, яка ставала базою формування нового типу інтелігента, позбавленого ідентичності і напрямів “підключеного” до струмків офіційної політики.

Глибокий і довготривалий деструктивний вплив на психіку і духовність народу мала добровільна або вимушена участь сотень тисяч, а може, і мільйонів українців у політичних кампаніях проти “ворогів народу” і в розкуркуленні, коли нерідко сусіди в сусідів вишукували зерно або стягали хустку з голови у виселюваної “куркульки” і не соромлячись ходили в чужих чоботях. І причини, і наслідки такої соціальної поведінки ще мало досліджені в нашій етно- і соціопсихології.

І, звичайно ж, мільйони жертв голодомору – це не тільки страшні муки кожної людини з цих мільйонів, і не тільки страшний удар по вітальній силі нації, це й удар по її майбутньому, це нищення її духовності: зникла Атлантида традиційного українського села.

Після всього цього, здавалося б, уже немає про що говорити. Але в історії не буває пустот. Хоч і зі страшними ранами, українське суспільство існувало і навіть потроху загоювало рани. А ніяке суспільство не може існувати без деяких функцій духовного порядку, тим більше суспільство, яке має бути потужним. Отже діти вчилися в школах і інститутах; виходили книжки; інтенсивно розвивалися технічні і природничі науки; працювали театри і клуби; люди співали і танцювали в гуртках художньої самодіяльності. Тобто, народ жив, хоч і зранений, і жила його духовність, хоч і ущерблена, а в чомусь спотворена.

Аналіз характеру цієї духовності та її спотворень, її здобутків і втрат, її впливу на сучасний духовний стан суспільства, – це окрема тема.

Тут хочу тільки додати: ми говоримо про духовний геноцид більшовицьких часів, але недобаємо той, що може статися на наших очах: інакшого характеру, але з можливими не менш драматичними наслідками. З побуту народу вимивається книга. В масштабах усієї країни експропрійовано книгарні. Руйнуються або занепадають бібліотеки. Сільська молодь фактично позбавлена рівних умов (а може, і взагалі умов) для продовження освіти. Деградує побут мільйонів людей, а відповідно і їхня соціальна та приватна поведінка.

Значна частина засобів масової інформації працює на пониження морального рівня і примітивізацію запитів та смаків людності. І безсоромно паразитує на національній несформованості, на глибокій зрусифікованості суспільства, нагнітаючи шалену кампанію компрометації української культури і українства взагалі, що випливає вже в хуліганське шельмування нашої класики, в зухвале огидження дорогих українцям імен, – під децибели фарисейської риторики про свободу слова та права людини, що не мають жодного відношення до цих публічних паскудств. Коли читаєш таку пресу, створюється враження, що живемо в окупованій країні, й окупант звіріє з кожним днем.

А нещодавна нас порадували новиною: наступного року в Києві, з ініціативи і, певно, не без грошків наших-таки лицарів з “большої дороги” українських реформ, відбудеться Всесвітній форум російської преси. Можна було б тільки гордитися таким вибором, якби ж в Україні і в Києві, де мало не щотижня з’являються все нові й нові російськомовні газети, була б, крім російської преси, хоч трохи рівнозначна українська. А за нинішніх реалій проведення в Києві цього міжнародного шоу нагадуватиме бенкет, який після перемоги на Калці монголи вчинили на помості, під яким корчилися полонені русичі...

Як не згадати Шевченкове: “Моголи, моголи...” Наші рідні моголи, яких повно і в бізнесових структурах, і в засобах масової інформації, і в усіх так званих гілках влади, які в гризні між собою готові пожертвувати Україною.

Іван ДЗЮБА

ВЧАСНІ ПОРАДИ НАРОДНОЇ ТРАВНИЦІ

В ч. 6 газети ми вже наводили календар травозбору найбільш необхідних у домашніх аптечках диких рослин. Нині ж ми хочемо нагадати Вам, шановні читачі, що час невмолимо плине — незабаром середина літа. Саме в ці дні слід приділити більше уваги тому, що взимку стане нам у пригоді — рослинній сировині. Ось і нам про це нагадала наша постійна читачка з с. Лука Полтавської області Г. Скляр. Вона знає багато корисних і наддивовижу "смачних" рецептів настоїв, напоїв, страв, косметичних засобів і т. д., які може легко зробити в домашніх умовах будь-який охочий до тієї справи читач. Головне — вчасно потурбуватися про це.

3 листа читачки:
"Листи, листи, листи... Від читачів та читачок, лікарів, хворих, дуже хворих... Прохання, вмовляння, подяки, знову прохання. В мене їх уже більше 2000!"

Мені подумалось: я — вчителька. Газета "Слово Просвіти" — моя газета. Аж ось візьму та й напишу саме до своєї газети та її читачів — моїх колег і колежанок — про те, що знаю сама і що вмю робити. Нехай усі вмітимуть доглядати та лікувати себе й своїх близьких людей.

Ви вже писали про мене, чим дуже зворушили просту сільську вчительку-пенсіонерку. Тож і я хочу чимось віддячити Вам усім.

З повагою — Галина Скляр".
Коментарі тут, як-то кажуть, зайві. Тож наводимо частину з надісланих на адресу газети порад від Галини Семенівни Скляр.

Захворювання шкіри (усі наведені Галиною Семенівною рецепти багаторазово перевірені на собі, рідних, знайомих і численних її пацієнтах).

Гнійні запалення, вітиліго. 2 ст. ложки квітів чорнобривців залити 0,5 склянки оливкової чи іншої олії і дати настоятися впродовж тижня. Щодня двічі на день протирати хворі місця.

Лишай, екземи, вугрі, опіки:

1. Приготувати суміш: корінь лопуха, дивосилу та листя брусниці — по 30 г; корінь цикорію й кульбаби, листя бобівника трилистого (трилисник, трифолія), трави чистотілу, плодів фенхелю та кори крушини ламкої — по 20 г; трави звіробою — 40 г; трави ехінацеї — 50 г. Прокип'ятити 2 ст. ложки суміші впродовж 5 хв. у 2 склянках води, охолодити. Додати 1 ст. ложку олії, настояти 10 хв. Цією олією якомога частіше змащувати уражені місця.

2. 1 ст. ложку гречаної крупы пропустити через м'ясорубку, залити 1 ст. ложкою олії. Цією олією змащувати уражені місця.

3. Перемішати 200 мл рослинної олії, по 10 г бджолиного воску і соснової живиці, довести до кипіння, після чого додати до суміші по жменьці трави звіробою, нагідок, родовика рожевого, березових бруньок дивосилу, квіток коров'яку і знову довести до кипіння. Тепер додати ще 50 мл їжакового чи гусячого жиру і дати настоятися впродовж години. Накладати мазь на уражені місця.

Діатез:

1. Півтори ложки оливкової олії кип'ятити на водяній бані впродовж 40 хв. Коли охолоне, додати

один свіжий яєчний жовток, добре розмішати і цією маззю змащувати хворі місця, залишаючи її на шкірі на 15–20 хв., потім змивати теплою кип'яченою водою.

2. Перемолоти на борошно плоди квасолі, перемішати його з медом до стану мазі і прикладати на уражені місця.

3. Корінь дивосилу подрібнити і кип'ятити на слабкому вогні впродовж 30 хв. у свинячому смальці. Цей засіб також лікує діатез, екзему, лишай.

Опіки. Обсмажити 300 г цибулі в 1 л будь-якої олії до золотистого кольору. Потім цибулю видалити, а в гарячу олію влити 300 г зрідженого бджолиного воску. Коли охолоне, мазь готова.

Мокнуха екзема:

1. Спекти в духовці 3 волоських горіхи разом із зеленою оболонкою до темно-коричневого кольору. Коли горіхи вихолонуть, їх слід ретельно потовкти і додати до них 1 ч. ложку рибацького жиру, перемішати. Добре очищені хворі місця неодноразово змащувати цією маззю.

2. Взяти свіжі курячі яйця (їх кількість залежить від площі ураженої ділянки на шкірі), зварити круто і виїняти жовтки. Надіти жовток на виделку або дерев'яну спицю і тримати над вогнем, наприклад, свічки. Жовток, що підпалиться, буде танути і збігатиме. Для цього підставте якусь посудину. Це досить копітка справа, але й дуже вдячна, бо отримана вами мазь — цілюща. Її слід наносити на марлю і прикладати до ураженого місця, укутуючи зверху вощеним папером, і прибинтовувати. Міняти пов'язку можна 1

раз на день або й на 2 дні.

Мазь для лікування ран і трофічних виразок:

1. Приготувати суміш: пеніцилін — 500 тис. од., новокаїн — 2 мл, рибацький жир — 5 мл, мед — 10 г. Накласти на виразку і прибинтовувати. Міняти пов'язку кожні 2–3 дні. Курс лікування — 2–3 тижні.

2. Впродовж 8 хв. варити 20 свіжих курячих яєць. Охолодити і відділити жовтки, скласти їх в друшляк, а той поставити на каstrулю і вже її помістити в духовку на 15 хв. на маленький вогонь. За цей час на дні каstrулі назбирається якась кількість жовткової олії, котру і слід приймати всередину по 1 ч. ложці 2 рази на день після їди при **серцево-судинних хворобах**, поки не закінчиться олія. При вищевказаних діагнозах застосовувати олію для змащування уражених місць.

Мазь від шкірних захворювань (фурункули, короста, екзема), зміїних укусів. Розтерти в порошок 2 ст. ложки листя багна болотного, залити 0,5 склянки соняшникової олії, прокип'ятити 30 хв. і процідити. Змащувати уражені місця.

Від редакції.

До сказаного читачкою додамо, що при лікуванні хвороб шкіри з давніх-давен застосовували корінь лопуха. Тому ми вирішили навести ще кілька рецептів приготування ефективних лікувальних засобів із цієї рослини.

Відвар коріння лопуха (50–60 г на 1 л води) п'ють по 1/3–1/2 склянки тричі на день 2–3 тижні. Цей чудодійний відвар допоможе при **чиряках, фурункулозі, висипаннях, золотусі, рахіті як кровоочисний засіб**. Окрім того, відвар приймають при різних захворюваннях сечостатевої системи, включаючи венеричні, як сечогінний і для очищення нирок. П'ють його і при

хронічних закрепах.

Свербіння шкіри:

1. 2 ст. ложки подрібненого коріння лопуха 30 хв. варити в 0,5 л води. Прикладати до уражених місць як компреси.

2. Прикладають свіже листя лопуха, намочене або розтерте в молоці, на 1–2 години. Листя, відварене в молоці, прикладають до **ран, наривів, фурункулів**.

Висипи зі свербінням. 1 ст. ложку коріння лопуха настоюють 2 години в 2 склянках окропу. П'ють гарячим по 1/2 склянки 2–4 рази на день, а також застосовують для обмивання.

Лишай:

1. Спочатку хворі місця натирають часником, потім втирають березове вугілля з соком, добутиим зі свіжого коріння лопуха. Втирати слід до 20–30 хв. — процедура схожа на масаж.

2. Готовою реп'яховою олією змащувати 1–2 рази на день хворі місця впродовж 10–12 днів підряд.

Екзема. 15 г сухого подрібненого коріння заварити окропом, накрити кришкою і настояти 3,5 години в теплому місці. Процідити, віджати, перелити в скляний посуд із щільним коркуванням. Зберігати в темному прохолодному місці не більше 2 діб. Приймати всередину по 1 ст. ложці 4 рази на день.

Порушення обміну речовин, екзема:

1. 1 ч. ложку подрібненого коріння лопуха заварити 2 склянками окропу, настояти впродовж 12 годин і процідити. Пити по 1/2 склянки теплої настою 4 рази на день.

2. 1 ч. ложку подрібненого коріння лопуха залити склянкою окропу, кип'ятити 5–10 хв. на слабкому вогні. Після охолодження процідити. Пити по 1 ст. ложці відвару 3–4 рази на день упродовж 3–4 тижнів.

Трофічні виразки. Пити відвар череди, промивати виразки цим же відваром і прикладати до них листя

ЕНЕРГІЯ ЛІКУЄ ЛЮДИНУ

Поради від Галини Скляр

Дивовижне чудо природи — людина. Вона здатна концентрувати в собі багато видів енергій. І навіть серед них енергія думки є унікальною. Завдяки їй людина може подолати будь-яку проблему і будь-яку хворобу. Але я зараз не буду розводитися про теорію енергоінформаційних полів, бо для того є фахівці. Хочу лише поради читачам нашої газети: думайте завжди позитивно, не допускайте в себе поганого настрою, любіть себе — і все буде гаразд! А до тих порад трохи розповім про свій особистий досвід оздоровлення і омолодження організму силою думки, настрою, простих щоденних вправ.

Ось я прокидаюсь. Ще лежачи, виконую неважкий комплекс вправ для покращення зору. Це — надсилання тепла в очі долонями рук, різноманітні рухи очними яблуками, пильне придивляння до дрібних крапочок на стелі і таке інше. Потім переходжу до вух. По 20 разів смакаю за мочки вниз і усе вухо догори й назад. По 10 рухів вказівними пальцями у вушних раковинах і в слуховому проході. І усе це — з думками про те, що я зцілююсь і молодшаю.

Потім роблю масаж голови згори до вух, потилиці, горбків за вухами й на шиї за методом Шиаци. За час цієї гімнастики я набуваю чудового настрою, а тому сміливо стверджую, що **наше здоров'я знаходиться на кінчиках пальців!**

Щоб залобігти кашлю, застуді, я почергово роблю масаж між великими і вказівними пальцями рук, а також у ямках між пальцями

задньої поверхні долоней. Для попередження серцевого болю масую всю кисть руки до мізинців. Натискую сильно, але не до нестерпного болю. Вважаю, що повинно бути швидше приємно, аніж боляче. І усе це знову ж таки з радісними думками про життя і молодість.

Вже сидючи на ліжку, виконую кругові рухи головою — обережно і з відчуттям задоволення. "Пишу" головою, а потім руками й ногами в повітрі цифри від одного до десяти.

Все. Можна вставати. Йду відчиняти вікна, щоб вдихнути свіжого повітря. До них рухаюсь на п'ятках, щоб не "завелися" в них шпори, а назад — на ребрах стоп ніг — для зміцнення лімфовузлів. На столі розкритим лежить альбом, де з фотографій на мене дивиться багато дорогих мені людей: спочатку ми з чоловіком на своєму золотому весіллі, далі — дочки, їхні діти, а мої онуки...

Я з задоволенням дивлюся на себе в дзеркало і думаю про те, яка я сьогодні гарна, молода, здорова і красива! Моя старість ще не прийшла, вона відсунулася кудись далеко наперед. Ось у мене на обличчі ні зморщок, ні суму, лише веселі й життєрадісні очі. Як добре жити! Робити людям добро!

За тим йду до своєї берізки, обіймаю білокору красуню і прошу її поділитися зі мною своєю природною силою. Після цього забираю повну банку соку. Випиваю склянку животворної рідини, ретельно вмиваюся нею, потім наливаю чашку і несу своєму коханому чоловікові: "І теж, як у дитинстві, тебе напою березовим соком, березовим соком..."

Думаю: хіба може в цей час проскочити якась погана думка? Неможливо! Для неї просто не залишається жодної щілини.

У чоловіка — вроджена вада серця. А серце — найрозумніший орган, з ним слід говорити ласкаво і ніжно. Я прошу Володю: розслабся, поклади правичку на серце, тихо поговори з ним, попроси його заспокоїтися і працювати без напруги, вільно, мірно відбивати ритм. У цей же час подумки уявляю собі, як тепла здорова кров розливається по усьому організмові, несучи скрізь життєдайну молодість і міць. І ти відчувеш полегкість...

Моя односелиця якось купила газету, побачила там одну з моїх оздоровчих методик. Здивувалася: "Невже Ви насправді усе це робите? Тоді зрозуміло, завдяки чому Ви маєте такий чудовий вигляд..."

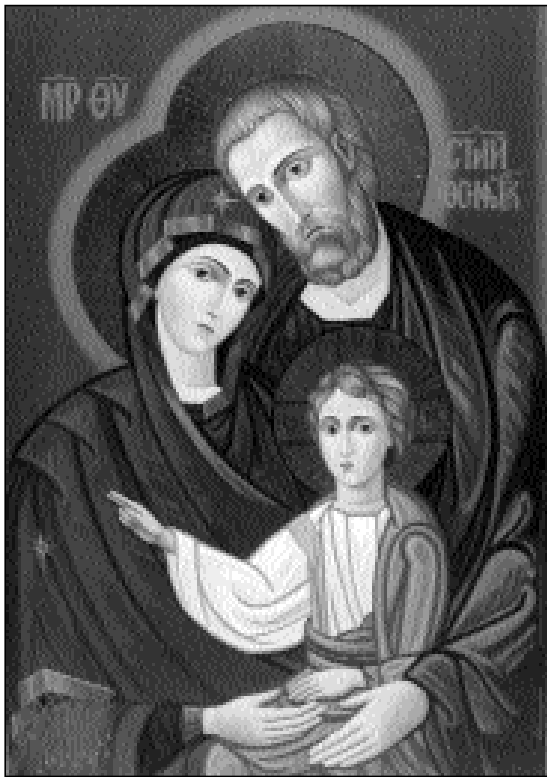
"Звичайно", — відповіла я. Мені допомагає загальмувати процеси старіння давня водорость спіруліна, а до того — мій здоровий оптимізм, почуття гумору і любов до життя. І, звичайно, ніяких шкідливих звичок, негативних рис характеру, як то: заздрощів, жадливості, користюлюбства, злості на ближнього... Живіть і Ви за цими мірками, то й доживете до 100 років і більше здоровими й благополучними.

Від редакції. Візьмемо на себе відповідальність за те, що розкриємо невеликий секрет нашої шановної читачки. Галина Семенівна — вже на восьмому десятку років, але її здоров'ю, бадьорості і любові до життя можна позаздрити. Того ж ми бажаємо і всім читачам "Слова Просвіти".

При гіпертонії та атеросклерозі:

- ♦ допоможе кукурудзяна олія, якщо її приймати по 1 ст. ложці тричі на день упродовж 3 тижнів, після чого зробити перерву на 3–4 тижні. Курс повторювати 3–4 рази на рік;
- ♦ досить проста й ефективна порада: пити перед їдою і на ніч по 200 мл відвару свіжих або сушених плодів глоду лісового (варити на слабкому вогні 10–15 хв.) — 20 г плодів на 200 мл окропу;
- ♦ для профілактики цих захворювань досить дієвим може бути збір з рівних частин свіжих цибулевого та яблучного соків і меду, якщо приймати його по 1 ч. ложці 3–4 рази на день;
- ♦ 40 г квіток конюшини червоної настояти в 500 мл горілки упродовж 2 тижнів. Процідити й віджати рідину. Приймати по 20 мл перед обідом або сном. Курс лікування — 3 місяці з перервою у 10 днів. Через півроку цей курс можна повторити.

Сторінку підготував Олександр СИДОРЕНКО

Свята родина. Православний варіант.
(Автор — Михайло Халак)

Можна припустити кілька пояснень, чому чотири Євангелії та інші книги Нового Заповіту ні словом не проходили про те, який зовнішній вигляд мав Господь Ісус Христос у роки життя на землі.

1. Цього не хотів Промисел Божий, що керував волею євангелістів, коли вони записували Добру Вістку. Хоча книги Біблії, як у Старому, так і в Новому Заповіті, містять ряд описів зовнішності персонажів, проте Господь Ісус Христос — це не рядовий персонаж, а унікальний: це Бог, що набув людське тіло і людську природу через Своє Різдво. Акцентування хоч невеликої уваги на тих рисах, які б ішли врозріз із Його основною метою на землі — визволенням і спасінням людства від першородного гріха — не було в планах Божого Промислу.

2. Господь досконало знав прикрий недолік нашої вдачі: оцінювати людину за зовнішніми ознаками, — те, що давньослов'янською мовою називається «лицеприятієм». Він Сам мав проблеми з тими, що хотіли стати Його учнями не за покликанням, а заради цікавості до Нього як до Людини, заради вдоволення якихось своїх суто тривіальних інтересів. Господь не бажав, щоб наступні покоління християн чинили так само, але трималися Його благодаті виключно як благодаті Бога-Слова, про що так виразно пише Іван Богослов на початку четвертого Євангелія.

3. Постійно ідентифікуючи Себе зі Своїм небесним Богом-Отцем («Я і Отець — одне»), Ісус Христос виконував волю Отця, щоб поклоніння Йому відбувалося в душі й істині. Перенесення зовнішніх рис із Сина на Отця було б звичайною людською справою й викликало б ще більшу лютю у закостенілих у своїх догмах книжників і фарисеїв. Адже вони не змогли стерпіти навіть думки про духовну спорідненість Сина з Отцем і закидали Ісусу Христу тяжкі нарікання. То як же вони — і взагалі, тодішнє юдейське суспільство — могли допустити можливість їхньої зовнішньо-фізичної спорідненості?

Є й інші пояснення і припущення щодо відсутності у Святому Письмі даних про зовнішність Спасителя. Хоч би як там було, але це питання завжди цікавило давніх отців Церкви — від першого пильного історика Церкви Євсевія до Діонісія Ареопігита Нового, Івана Дамаскина, Теодора Студита, що безпосередньо виробляли богословський канон церковного мистецтва і взагалі християнського храмовлаштування. Справді, Промисел Божий залишив вирішення питання про зовнішність Спасителя на наступні століття, коли християни настільки зміцніють, що перейдуть від молочної духовної поживи до твердої (якщо користуватися образним зворотом апостола Павла), тобто стануть дорослим і змужнілими людьми віри. Тому Церква віками виробляла найбільш прийнятний варіант розв'язання цього питання, оскільки воно стосувалося корінної проблеми Богослов'я — догмата про Боготілення.

Остаточне утвердження в Церкві образу Ісуса Христа припадає на другу половину IX століття. Такий пізній час позитивного розв'язання питання іконографії Спасителя зумовлений багатьма причинами. Численні єресі першого тисячоліття християнської ери так чи інакше стосувалися трактування особи Ісуса Христа. Аріяни, несторіяни, павликіяни, антипринітарії, монофізити, монофеліти, іконобор-

КРАЩИЙ ВІД ЛЮДСЬКИХ СИНІВ

(Церковна традиція про вродливість Ісуса Христа)

ці, богомили, катари, а пізніше альбігойці в різних формах піддавали сумніву або ревізії то божественну, то людську природу Ісуса Христа. Вже на початку IV століття суперечки про особу Спасителя так загострилися, що Перший Вселенський собор 325 року в Нікеї постановив головним своїм завданням у Символі віри найбільше тез (сім з дванадцяти) присвятити якраз Ісусові Христові. І все ж, боротьба довкола Його особи, в тому числі Його зовнішності, не припинялася аж до повної перемоги Церкви над іконоборцями, тобто до другої половини IX століття.

Ось чому майже дев'ять століть у місцях богослужіння (спочатку в катакомбах, потім у наземних храмах) був значний різнобій у зображеннях Ісуса Христа й головних святих християнської релігії. Відомий фахівець з іконографії Спасителя і Богородиці Никодим Кондаков поділяв розвиток зображень Ісуса Христа на п'ять головних періодів: 1) історичний, що охоплював II й III століття, коли ще пам'ять про Його вигляд була живою, і художники малювали і рисували Його в манері і стилі греко-римських античних портретів або єгипетських фаянсових портретів;

2) ідеальний образ Христа IV—VII століття, коли віддавалася перевага алегоричному й метафоричному Його представленню у вигляді Баранця-Лгнятка, Доброго Пастиря з овечкою на плечах, Орфея, який грає на лірі для пробудження природи тощо; 3) символічний період, який у частині Східних Церков тривав найдовше — буквально від Вознесіння Христа на небо в першій половині I століття і аж до Сьомого Вселенського собору 787 року: юдео-християни погоджувалися тільки на символічну репрезентацію Христа і всього християнства у вигляді хреста, якоря, риби, зірки, трикутника, Ноевого ковчега і взагалі човна, пелікана, пави, фенікса, ластівки, оливкової чи пальмової гілки, або слів «ΙΧΤΙΣ» (риба), «Ніка» (перемога), «Теу Іос Сотір» (Божий Син, Спаситель); 4) період іконоборства 726—843 років характеризується більше нищенням ікон Спасителя, ніж їх творенням, а якщо хтось і насмілювався їх малювати, то тільки у вигляді щойно названих символів або алегорій; 5) період духовного образу Ісуса Христа, що був започаткований після іконоборства і триває в різних модифікаціях до сьогодні.

Причини остраху ранніх християн перед історичним — тобто реальним, фігурним, у людській подобі — образом Христа цілком очевидні. Адже раннє християнство відкинуло все, що нагадувало язичницький світ, включно з його сповненням гедонізму образотворчим мистецтвом, з його чуттєвістю, культом тілесного і розкішного. Християнським філософам і богословам Ранньої Церкви Тертуліану, Татіану, Арнобію, Клименту Олександрійському, Оригену, Лактанцію, Євсевію і на гадку не спадало, що у справі християнської храмової будови можна щось брати з античного мистецтва з його ідопоклонством, натуралістичною ілюзорністю, розважальністю. У мистецтві Церкви, у християнському житті цінними стають цілком протилежні риси. Так, Тертуліан у трактаті «Про терпіння» розвиває і підносить аскетичні тенденції. Проста їжа, пости, статева повздержливість, скромний одяг гартують тіло і є необхідною жертвою Богу. А ті, що творять «статуй, образи і всілякі зображення», вони, за Тертуліаном, є прислужниками диявола, і взагалі він вважав, що будь-яке мистецтво є основою ідопоклонства.

Навіть коли переслідування Церкви припинилося, а ідеї християнства прийняли, усвідомлення Великим, елітарні кола греко-римського суспільства, цей різко негативний погляд на мистецтво ранніх апологетів християнства не був радикально змінений. Вищі кола Візантійської імперії, зацікавившись християнством, захотіли побачити образ Христа і почали звертатися до фахівців за порадами. Сестра імператора Константина Великого, Констанція, звернулася до самого Євсевія, знаменитого церковного історика на рубежі III і IV століть, із проханням про ікону Господа. Євсевій у листі-відповіді всіляко відмовляв Констанцію від будь-якого захоплення іконою як мистецтвом непотрібним і небезпечним.

Настає тривалий період в історії християнського мистецтва несприйняття античних

традицій фігурного мистецтва. Навіть шедевр візантійської церковної архітектури, собор святої Софії в Константинополі, споруджений за дивовижно короткий термін у п'ять років (532—537 роки) при імператорі Юстиніані, прикрашається мозаїками символічного й алегоричного характеру. Над християнським мистецтвом все ще тяжіє заборона другої заповіді Божої з Мойсеевого декалога: не робити собі кумира і жодного зображення з того, що на небі, на землі, у воді і під землею, не поклонятися їй і не служити їй. З іншого боку, на християнську громадську думку впливають постулати юдаїзму з його запереченням зображень у місцях молитви, а з VII століття — іслам, в якому також утверджується суворая заборона на зображення.

Отож, у ці століття ікона існує як небажане мистецтво, як мистецтво, яке тільки терплять, але не заохочують його розвиток, а тільки й очікують, коли воно помре природною смертю. Тільки на периферії християнського світу, у віддалених монастирях, як-от монастирі святої Катерини на Синаї, ікону плекають, і з покоління в покоління передають образ Ісуса Христа, Богородиці, Івана Хрестителя, святих мучеників, апостолів. Рішучим поштовхом до зміни негативного ставлення до зображення Спасителя як Людини був осуд монофізитської і монофелітської єресей на П'ятому (553 рік) і Шостому (681 рік) Вселенських соборах. Тільки тепер, з великим запізненням, єпископи всіх тодішніх помісних Церков зрозуміли, що ті самі єретики, які найактивніше заперечують людську природу і людську волю Господа Ісуса Христа, і є категоричними противниками зображень Ісуса Христа, Богородиці і святих яко людей. Церква, нарешті, розкрила той факт, що в надмірній символізації й алегоричності християнського мистецтва постійно гніздилися зародки різних єресей, спрямованих проти основоположного догмату християнства — дог-

ня різних єресей. Три правила собору безпосередньо стосуються ікон. Правило 73 велить шанувати зображення хреста, «через який ми спасенні від давнього гріхопадіння», утримуватися від невідповідного використання хреста, наприклад, від рисування його на землі, щоб по ньому не топтали ногами. Правило 100 забороняло в храмах твори мистецтва, які б «чарували зір, розбещували розум і викликали нечисті задоволення». Але найважливішим було 82 правило, яке скасовувало символіко-алегоричне зображення Ісуса Христа й утверджувало Його зображення в людському вигляді: «Наказуємо відіграти на іконах, замість давнього баранця, репрезентувати в людському вигляді Агнца, який узав гріхи світу, — Христа Бога нашого, щоб через приниження побачити високість Бога Слова і дійти до спогадів Його життя в тілі, Його страждання і рятівної смерті».

Це був переломний момент в іконографії Ісуса Христа за всі сім століть поширення християнства і християнського мистецтва. Починається бурхливий розвиток ікономалярства на Сході й Заході. Ретельно збираються давні свідчення про зовнішність Ісуса Христа, діви Марії і всіх дотеперішніх святих. Але тайні і явні вороги християнства не дрімали. Не захотіли легко здавати свої позиції прихильники символів і алегорій у християнському мистецтві. Посилаючись на обряди юдеїв та магометан, ці кола спонукали світську владу й особисто візантійського імператора Лева III Ісавра викоритати ікони. На жаль, шанувальники ікон дали привід для початку іконоборства: вони грубо зловживали іконами, підсипаючи фарби з них у святе причастя, священники здійснювали богослужіння не на престолох, а на іконах, миряни при хрещенні дітей обирали за «кумів» ікони, деякі чванькуваті аристократи Олександрії та Константинополя почали розмальовувати іконами свій буденний одяг.

Ці надуживання, зловживання і надмірності у шануванні ікон кінця VII й початку VIII століть дали привід новим єретикам — іконоборцям — розпочати «хрестовий похід» проти ікон. Понад століття у Візантії точилася справжня громадянська війна проти ікон, з 726 до 843 року, при 11 імператорах й імператрицях. Вона завдала великого горя Церкві, численні жертви мучеників, але мала, проте, один великий позитивний результат: Церква звільнилася від єресі іконоборства і очистила мистецтво Церкви від ідопоклонського накігу. Після іконоборства був установлений твердий канон ікон, був запроваджений іконостас з точною регламентацією ярусів у ньому і такою ж точною регламентацією канонічних ікон у кожному ярусі.

Богословською базою встановлення канону ікон стали: 82 правило Трульського собору 692 року, рішення Сьомого Вселенського собору щодо ікон, полум'яні проповіді Івана Дамаскина і Теодора Студита на захист ікон, а також знаменитий «Ареопагітик» Діонісія Ареопігита Нового (так званого Псевдо-Діонісія) про символіку кольорів у церковному мистецтві. Маючи таку солідну теоретичну богословську основу, творці нової післяіконоборської ікони опрацювали нову іконографію й естетику церковного малярства, поставивши в центрі образ втіленого Бога — Ісуса Христа.

З новою силою постала проблема Його зовнішності, композиційних, колористичних та інших художніх засобів трактування. Знавці біблійних текстів уважно перечитували старозаповітні книги, вишукуючи в них щонайменше описи чи й навіть натяки на зовнішність майбутнього Христа-Месії, як він бачився у видіннях біблійних пророків. Іконологи й іконографи післяіконоборської доби особливу увагу звернули на протиріччя у трактуванні майбутнього Месії між 44-м Псалмом синів Кореевих і 53-м розділом Книги пророка Ісаї. У Псалмі описується величний і прекрасний Син Божий і Син Людський, що випромінює красу постави, обличчя, добро серця; нosis Божої благодаті, улюбленець людей: «Ти кращий від людських синів, в Твоїх устах розлита краса та добро, тому благословив Бог навіки Тебе» (Книга Псалмів, 44:3).

Дмитро СТЕПОВИК,
доктор філософських наук,
доктор мистецтвознавства,
професор Київської
Духовної Академії

Далі буде

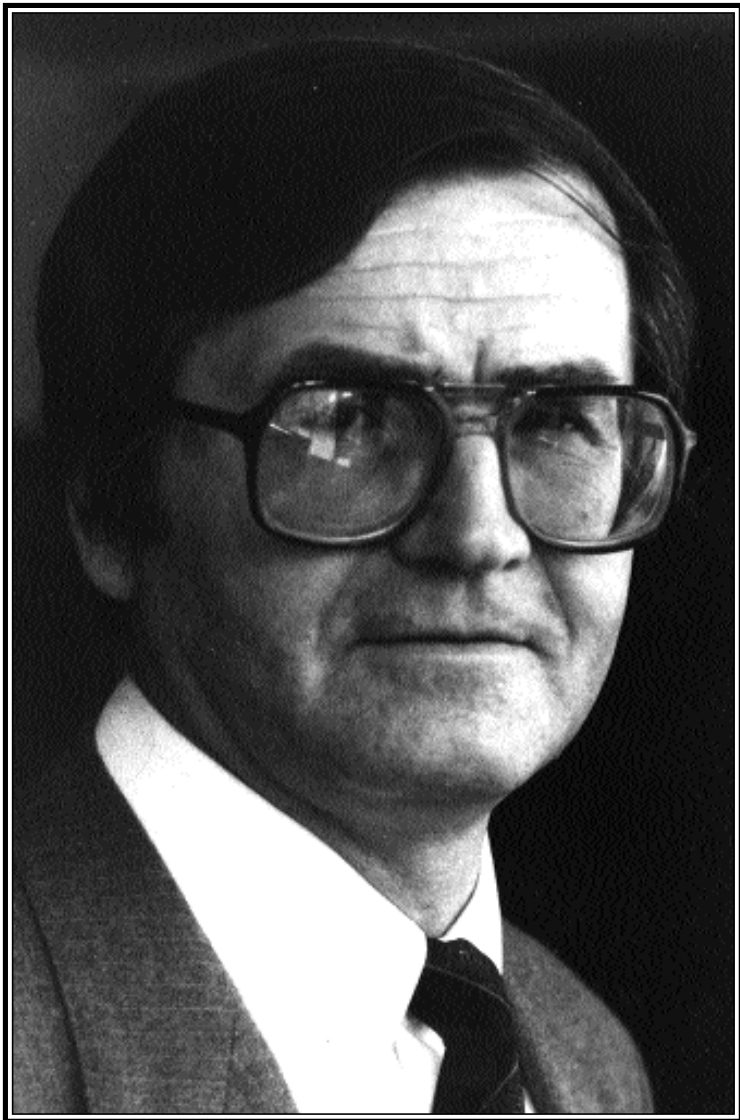

Свята родина. Католицький варіант

мату Боготілення. Там, де сіється сумнів, що Ісус Христос був одночасно Богом і Людиною, ростуть і дозрівають випадки проти історично правдивого, людського і духовного його зображення на іконах, стінописах, мозаїках. Якщо П'ятий і Шостий Вселенський собори засудили богословські (а в своїй суті — антибогословські) підстави одної природи й одної волі Ісуса Христа, то остаточний висновок про бажаність і необхідність у церквах людського образу Спасителя натомість символів і алегорій зробив Трульський собор у Константинополі 692 року, названий так, бо його засідання проходили в Трулах — імператорському палаці. Це був підсумковий собор, який виробив конкретні рекомендації на основі П'ятого й Шостого соборів. Тому Трульський собор 692 року ще називають в історічно-церковній літературі П'ято-Шостим собором.

Трульський собор прийняв дуже цінний звід правил внутрішнього життя Церкви, уніфікації обрядів, звільнив Церкву від лушпин-

ПОЧИНАЙМО З ПОВАГИ

СУЧАСНА МОВНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ

“панівний”, — переважною в багатьох сферах життя є російська мова, російська культура, звичайно, не в їхній натуральності, а у специфічній редукованості запозичення.

Постає кілька запитань: чи це нормально; чи це справедливо; як це пояснюється; як може розвиватися ця ситуація далі?

Тут існує суто прагматичний підхід — прагматичний з погляду інтересів комфортно влаштованих груп: оскільки маємо справу з певною реальністю, треба її санкціонувати і з неї виходити. Однак цей видимо простий і зрозумілий підхід насправді є принципово конфронтаційним і принципово безперспективним: адже не всяка реальність є розумною і морально легітимною, а з цією реальністю багато українців — власне, всі українці, які зберегли свою національну і мовну ідентичність, ніколи не погодяться. Не кажу вже про те, що ця реальність суперечить самій ідеї української держави. Адже зникнення мовно-культурної ідентичності — це зникнення нації.

Є прямо протилежний підхід, зумовлений гостро дискомфортом самопочуття інших суспільних груп: використовуючи всю потугу держави (насправді малопродуктивної), рішуче змінити реальну ситуацію в бік забезпечення українській мові належного їй домінуючого місця в усіх сферах суспільного життя.

За всієї виправданості і невідомості цієї мети, засоби, що впливають з такого романтично-волюнтаристського підходу, здаються, по-перше, малопродуктивними — з огляду на принципову обмеженість адміністративних можливостей нетоталітарної держави; по-друге, морально і психологічно небездоганими; по-третє, також здатними провокувати конфронтаційність, з огляду на неопосередкованість частини т. зв. “російськомовного” населення, підгірту відповідною пропагандою всередині України й ззовні.

Але є й третій підхід, елементи якого і були, і будуть предметом багатьох обговорень та дискусій.

Мовне питання не можна розглядати ізольовано від усієї політичної, соціально-економічної та культурної ситуації. Нині втрачено у ініціативу в мовній політиці, яка починала народжуватися в час здобуття незалежності. Причини — і в об’єктивних обставинах (кризовий стан суспільства, зниження престижу українськості внаслідок соціальних розчарувань), і в суб’єктивних (незацікавленість державних структур, “втома” громадських інституцій, пряма політична протидія з боку певних груп). Закон про мови не виконується, програми підтримки української мови (як і культури) не здійснюються — як через відсутність належного фінансового, технічного, організаційного забезпечення, так і через брак або невиявленість державної волі. У багатьох сферах ми відкинуті назад навіть порівняно з кінцем 80-х років.

У нинішній складній ситуації державна мовна політика має поєднувати цілеспрямованість і рішучість з розсудливістю, тактов-

ністю і навіть обережністю в засобах.

Цей підхід полягає в поступовому створенні об’єктивних обставин, які робитимуть українську мову потрібною і престижною для всіх, а українську культуру — привабливою і конкурентоспроможною на всіх рівнях. Зробити це непросто, з огляду на глибину зрусіфікованості українського суспільства та могутню дію стихії дальшої русифікації. Тут науковці — політологи, культурологи, соціологи, соціолінгвісти — повинні запропонувати систему дій, виґрунтовану на аналізі реальності й передбаченні перспектив.

Усяке явище досягається в його генезі й динаміці. Нинішнє становище української мови й культури зумовлене тяжкою історичною спадщиною — століттями бездержавності, коли різні імперські режими послідовно проводили політику обмежень, переслідувань, заборон української мови, культури, а то й будь-яких форм українського національного життя. В історичних архівах зафіксовані десятки — багато десятків! — офіційних актів, що декретували таку політику, і тисячі — тисячі! — фактів терору проти українських культурних організацій та носіїв української мови. Все це було складовою частиною системної асиміляції українського народу.

Але парадокс: сьогодні, в незалежній Україні, дедалі частіше й наполегливіше лунають голоси — окремих політичних діячів, специфічних громадських організацій, органів преси і навіть людей з науковими ступенями — про те, що ніяких переслідувань чи обмежень українська мова ніколи не зазнавала. В одних випадках це невігластво, в других — цинізм, у третіх — свідомо політична пропаганда, мета якої: вщепити суспільству думку про нормальність “реальності”, зняти її історичну, соціокультурну і моральну оцінку. Тому, на мій погляд, важливого значення набувають дослідження “історії хвороби”, публікація відповідних документів, широке інформування громадськості про дію механізмів витіснення української мови та культури, — а це сприятиме формуванню захисних реакцій.

Адже хвороба зайшла так далеко, що відбувається її поглиблене самовідтворення. На ній спекулює наш так званий “ринок”: книговидавці, видавці газет, шоумени тощо в гонитві за негайним прибутком орієнтуються тільки на російськомовну продукцію. До того ж, в Україні могутнім потоком ідуть книги і газети з Росії. В результаті навіть у Києві, не кажучи про інші міста й периферію, російське друковане слово (як і ефірне) майже повністю заглушило українське. Естрадні зірки з Росії, часто сумнівної величини, заповнили сцени наших міст. Усе це не стихійний процес, а здійснення продуманої політики культурної експансії, і цього в Росії вже ніхто не приховує.

За цих умов абсолютно необхідною стає рішуча і широка державна підтримка української культури та українського слова (книга, газета, радіо, телебачення), ук-

раїнської освіти — за допомогою ринкових і законодавчих механізмів. Зрештою, таку систему заходів розроблено й запропоновано, але державі не вистачає волі прийняти її і здійснювати. Роками не ухвалюються законопроекти, які покликані створити умови для відновлення і розвитку українського книгодрукування, зняти податковий зашморг з української книги; навести лад у ліцензуванні та оподаткуванні іноземної естрадної навали, яка сьогодні спустошує і фінансові джерела української культури; заблоковано системні заходи, які пропонує Рада з мовної політики при Президентові України.

Однією з причин стагнації, а навіть регресу є те, що кожен, навіть найобережніший крок у бік розширення сфери функціонування української мови викликає протести з боку відомих внутрішніх і зовнішніх політичних сил, звинувачення в придушенні російської мови і культури, у порушенні прав людини, — при чому до прав людини відносяться все, крім права українця на українську книжку, українську газету, освіту рідною мовою, зрештою — права на майбутнє своєї мови, своєї культури, своєї держави.

Мовно-культурна сфера сьогодні перенасичена політичними й ідеологічними спекуляціями, довірливі журналістські версії, міфи та міфоподібні утворення витіснили наукову інтерпретацію явищ і коректність понять. На всі лади оперуємо поняттям “російськомовне населення”, але де наукові дослідження, в яких було б розкрито зміст цього поняття під кутами зору статистичним, культурологічним, соціолінгвістичним, соціопсихологічним, мотиваційним — тобто показано його масштаби, регіональну локалізацію, якісне наповнення, діапазон виявів і градації, ситуаційну зумовленість, вплив на якість культурного життя суспільства і на перспективи української культури й українства взагалі. А тим часом у засобах масової інформації дедалі напористіше виступають самозвані речники т. зв. “російськомовного населення” як нібито монолітної новонаціональної групи, що одностайно відторгається від української мови і тільки й мріє про приєднання до Росії, звичайно ж, у формі “слов’янського союзу”. Більше того, дедалі організованіше лунають голоси про страждання “російськомовного населення”, якому, виявляється, в Україні забороняють користуватися російською мовою. “...Тепер нам забороняють вживати рідні мови навіть у повсякденні. Такого вже давно немає ніде у світі. Окрім “європейської” країни України”, — читаю днями в одній газеті, більша частина тиражу якої, до речі, виходить російською мовою. Не називаю газети й авторки, бо це типова для певного кола заява. Але хотілося б побачити бодай одну людину, який в Україні забороняють говорити по-російському — чи то в повсякденні, чи то “на свята”.

З метою політичного тиску на Україну активно використовуються застарілі, ще радянського походження, статистичні дані про національний склад населення Украї-

Ця тема не нова — вже хтось на з яких часів. І може скластися враження, що це суто наш, український, безнадійний привілей у добу високих технологій, клонування і гендерних студій.

Але насправді це не так. Уся історія людства сповнена конфліктів і трагедій на мовному ґрунті; фіксує безліч і героїчних, і безглузких, і героїчно-безглузких вчинків та форм поведінки й окремих людей, і більших або менших суспільних груп. І в сучасному світі вогнища різномірневого мовного напруження можна бачити на просторі всіх континентів, за винятком хіба Антарктиди.

Рационалістична свідомість схильна зводити пояснення цього феномена до живучості архаїчної психіки, колективного егоїзму, душевної нерозвиненості та інших виявів гуманістичної недостатності. Ілюзорне і небезпечне пояснення! Воно впливає з абсолютизації комунікативної функції мови — як засобу спілкування між людьми. Насправді ж мова — явище незмірно глибше і важливіше, вона не зводиться до жодної з багатьох своїх функцій. У мові концентрується сама сутність людського буття людини, історичного буття народу. Це переконливо довели філософія, психологія, соціолінгвістика XIX і особливо XX століття. Звідси фундаментальна цінність мови як основи самоідентифікації людини і народу. Звідси ж і її провокативна роль у конфліктах самоствердження на особистісному рівні та на рівні національних спільнот.

Певна річ, людська думка завжди шукала виходу з лабіринту мовних колізій. Пропонувалися і паліативи, і радикальні рецепти. До останніх належать насамперед різні проєкти досягнення мовної єдності людства. Попри принципову можливість використання штуч-

ної або природної міжнародної мови у спеціальній вузькоінформативній функції, — в ширшому, буттєвому розумінні всі ці проєкти виявлялися утопіями, а спроби їх примусової реалізації нерідко призводили до непоправних духовних втрат і ставали концентрованим вираженням національного гніту.

Нині гуманістична свідомість людства шукає інших підходів до цієї світової проблеми. В основу пошуків має бути покладений принцип, прийнятний для всіх. Він є. Це — принцип абсолютної самоцінності кожної мови і кожної культури, відповідно до абсолютної самоцінності кожної людини і кожного народу. Але від загального принципу, навіть прийнятного для всіх, — шлях до конкретних розв’язань конкретних проблем тяжкий, плутаний і часом нездоланний.

Об’єктивну складність питання, як і суб’єктивні його ускладнення, можемо бачити на прикладі України.

Почнемо з очевидного. Очевидним у нашій українській ситуації є те, що українська мова може повноцінно розвиватися лише в Україні, тоді як російська основну свою “базу” має не в Україні, а в Росії, як угорська — в Угорщині, польська — в Польщі і т. д. Очевидним є і те, що в Україні українська мова — мова т. зв. “титульної”, корінної і найчисленнішої нації — не є повноприсутньою в суспільному житті. Вона витіснена на периферію засобів масової інформації, наукового життя, зрештою і міського побуту — за винятком міст Західної України. “Працевдатність” української мови паралізується, а таким чином гальмується і її внутрішній розвиток, звужується простір спілкування нації. Відповідно панівні висоти посідає — або, щоб уникнути асоціацій, пов’язаних зі словом

ДО СЕБЕ

ни, — в той час як демографічні дослідження останніх років засвідчують сталу тенденцію до зростання кількості осіб, що ідентифікують себе як українці.

Знову намагаються надати “наукової” траскрипції допотопним імперським настановам. Так, у посібнику для студентів, аспірантів і викладачів російських вузів “Введение в языковедение” (автори — А.М. Камчатнов, Н.А. Ніколіна, Москва, 1999, вид-во “Флинта”, вид-во “Наука”) повідомляється таке: “К восточнославянской группе (слов’янських мов — *І. Дз.*) относятся русский язык с четырьмя наречиями: 1) великорусским (основные диалекты — северновеликорусский, южновеликорусский, западно-великорусский), 2) малорусским (основные диалекты — средненадднепровский, словобанский, степной), 3) белорусским (основные диалекты — северо-восточный, юго-западный, полесский), 4) червонорусским (основные диалекты — галицийский, карпатский, буковинский)” (див. назване видання, стор. 199).

Це вже нас готуються “мочити”, поки що вербально (попередня “теоретична” зачистка)...

Зразком політичної тенденційності може бути недавня заява Міністерства закордонних справ Росії про нібито утиски в Україні російської мови, яку Міністерство, слідом за деякими російськими газетами, називає рідною мовою більш як половини українців. Крім фантазії авторів, тут “спрацювало” і елементарне змішування зовсім різних понять — “рідна мова” і “мова повсякденного вжитку”. Мільйони українців під тиском обставин справді користуються в суспільному, а часто й приватному побуті російською, але рідною вважають українську і не мають наміру від неї відмовлятися. Навіть багато хто з тих, що нею не володіють, жалкують про це і хотіли б, щоб їхні діти не зазнали такої кривди. Це проблема, яку ще мають дослідити соціолінгвістика, лінгвопсихологія і педагогіка, — як і те явище, яке можна назвати вимушеною російськомовністю: коли люди, які добре володіють українською мовою і хотіли б нею користуватися, через різні зовнішні обставини не можуть цього зробити.

Аналізу потребує і поняття двомовності, яке у нас парадоксальним чином узяли на озброєння принципи одномовники — ті, хто не знає і не хоче знати української мови, тоді як ті, кого вони називають націоналістами, власне і є двомовними, бо володіють і користуються обома мовами. Хочете двомовності — будь ласка: опануйте й українську мову, а не розколюйте суспільство за мовною ознакою. Коли ж говорити про двомовність у ширшому аспекті, то треба бачити принципову різницю між іманентним культурним білінгвізмом та ідеологічно запрограмованою двомовністю радянського типу, якій призначалася роль перехідного етапу до тріумфальної одномовності. Це питання у нас недостатньо досліджене, як і низка не менш важливих: вплив руйнації національної мови на духовно-психологічні та соціальні параметри суспільства; функціонування та розвиток мови в параметрах елітарного мислення та масового вжитку; функціонування мови як кардіограма історичного буття нації; можливості і форми впливу національно-культурної

політики держави на мовну практику різних верств суспільства; зрештою: міра впливу державного статусу української мови на мовну дійсність.

Що ж до вимог надати російській мові статус другої державної, то варто б спочатку спрогнозувати наслідки. На мій погляд, позиції російської мови це мало змінить, оскільки не зайнятого нею простору майже не лишилося, зате на другий день зникнуть українські декорації нашої держави — вивіски, реклама, офіційні документи українською мовою. Воно-то картина стане “прозорішою”, але жаль розлучатися з ілюзією, що живемо в українській державі. На мій погляд, про державний статус російської мови в Україні варто буде говорити тоді, коли українська досягне фактичної, а не формальної рівності з нею — в Україні-таки.

У зв’язку з цим постає питання про плутанину, а часом і демагогію навколо “національних меншин” в Україні. Під цю категорію підводяться зовсім різні національні групи — як ті, які справді є субдомінантними і за долю культури і мови яких маємо нести відповідальність ми, українці, так і та вельми умовна національна меншина, яка насправді домінує у мовній сфері завдяки позиціям, здобутим у результаті жорстокої русифікації України в Російській імперії і в СРСР. Якщо дивитися правді в очі, то сьогодні в Україні найбільш загроженою національною меншиною, яка потребує захисту, є україномовні українці. Цього не можуть зрозуміти в європейських організаціях, що здійснюють свій тиск на Україну і в мовній справі. І тим українським політикам, які полюбили казеннокоштовну дорогу в Страсбург чи Венецію, як колись їхні предки в Москву і Санкт-Петербург, чи не краще було б свої зв’язки використати не для політичних інтриг, а для роз’яснення західним колегам своєрідності української ситуації, яка не завжди вкладається в ті стереотипи, що нам механічно нав’язують?

Звичайно, це не знімає з української держави обов’язку піклуватися про мови національних меншин, особливо малих національних груп. До задоволення їхніх мовно-культурних потреб ще далеко, — за винятком хіба тих меншин, які мають досвід самоорганізації і підтримку з боку держав походження (угорці, поляки, молдаване і румуни, євреї). Набагато гірша ситуація у тюркомовних груп, у греків Приазов’я, гагаузів, а найтяжча — у кримських татар, реальний мовно-культурний статус яких зовсім не відповідає їхній ролі корінного народу, конституційному статусові кримськотатарської мови як однієї з трьох державних у Криму.

І все-таки треба підкреслити: ключем до цілковитої нормалізації мовної ситуації в Україні є емансипація української мови. Коли вона функціонуватиме як мова повноправного державного народу, задовольнятиме всі потреби суспільного життя, — її “визнають” і ігноранти, як принципи, так і ситуаційні, її поважатимуть і свої, і чужі, а головне — зникнуть непорозуміння, зникне напруження, бо все стане на свої природні місця.

Майже сто років тому Михайло Грушевський сказав: “Якщо ми, українці, хочемо, щоб нас поважали інші народи, то треба, наперст, почати з поваги до самих себе”.

Іван ДЗЮБА

ЩО Ж МИ ЗА НАРОД ТАКИЙ?..

Так називається нова книга відомого в Україні і далеко за її межами письменника, політика і публіциста Володимира Олександровича Яворівського. Ця книга виникла із громадянськи насаженої радіопрограми “20 хвилин з Володимиром Яворівським”. Вона щойно побачила світ у видавництві “Український письменник”. Не задля елю (бо йдеться про серйозніші думки), а на підтвердження і наших думок цитуємо слова патріарха українського письменства Павла Загребельного, які винесені на обкладинку книги: “Володимир Яворівський, цей блискучий український прозаїк, із своїм словом завжди там, *де біль і гнів його народу* — чи трагедія польського села Кортеліси, знищеного гітлерівцями, чи нещасна особиста доля геніальної художниці Катерини Білокур, чи апокаліптична чорнобильська катастрофа, а чи й наше похмурі сьогодення, яке щодалі більше нагадує тихий Чорнобиль”.

До сказаного додамо, що не кожному письменникові дано в наш скрутний для народу час так відверто, вдумливо, схвилювано, переконливо, часто із невідомим болем у душі говорити про пекучі проблеми сьогодення, обстоювати право особистості на власну, вільну від багатьох догматів, незалежну думку. Досвід політика, який був причетним до багатьох державних і державотворчих процесів, і досвід письменника, досвід митця і громадянина, аналітика і небайдужої людини дали йому можливість змалювати полотно, яке будить наше сумління, спонукає до роздумів.

Метод письменника-публіциста і простий, і водночас вимагає від нього чималих зусиль. Володимир Яворівський спочатку доносить проблему до народу — до широких мас, а потім фокусує її на своїй особистості і, переплавивши на вогні сумління, знову повертає в маси. Володимир Яворівський не тільки говорить правду — він шукає правду разом із нами. Часом здригається все наше ество від оголеності тих проблем, які досліджує автор...

Блякне багато мудрувань політичних діячів, великих економістів, науковців і спеціалістів різних галузей нашого життя перед проблемним текстом, який пропонує Володимир Яворівський. Хочеться сказати: “Хто має вуха — нехай слухає, хто має голову — нехай

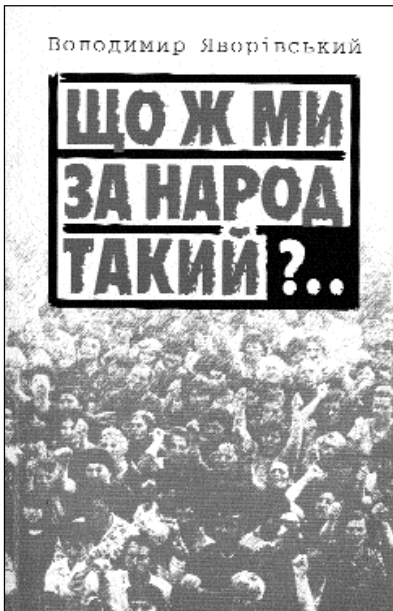
думає...”. Мене не тільки зворушують, а й мучать питання поставлені Володимиром Яворівським: “Чому ми такі кволі, безініціативні, виснажені й бідні? Чому дехто поклавився розчаруватися в існуванні власної Української держави? Де поділися наші гроші? Чому сільська пенсіонерка, яка відпрацювала, як на каторзі, сорок років у своєму колгоспі, ще не тримала у руках стогривенної купюри із зображенням Тараса Шевченка? Чому українське суспільство так трагічно розкололося на купку фантастично багатих і мільйони нестерпно бідних? Чому тупіємо на місці вже десять років?”

Моторош проймає, коли читаєш про долі людські, коли читаєш оті листи-сповіді, з яких промовляє і покалічена доля, і часто покалічена свідомість. Тільки досвідчений письменник, який глибоко знає життя народу, міг із такою скурпульозністю добрати такі діагностичні сповіді.

Книга Володимира Яворівського “Що ж ми за народ такий?..” — це, по суті, книга про суспільне зло, яке й досі не знайшло собі виходу у щось людяніше. Враження таке, що частина того зла так і не знайде вже собі виходу, а для іншої частини ще залишається надія. Я глибоко переконаний у тому, що книга Володимира Яворівського буде належно поцінована. Знаю, як у далеких селах люди біжать до радіоприймачів — бо виступає Володимир Яворівський! Не кожний політик, публіцист, письменник може похвалитися такою популярністю серед народу.

Не буду перераховувати всі рубрики, які є в книзі, не буду цитувати листів, які знають слухачі...

Глибинне народне життя, його тенденції в часі і реагування на це життя народної психології — ось ті параметри, якими позначено багато сторінок книги Володимира Яворівського. І, звичайно, що пошукове, прискіпливе питання до життя і свідомості українців — “Що ж ми за народ такий?..” — звучить дуже тривожно.

НОРМАН ДЕЙВІС — «ЄВРОПА: ІСТОРІЯ»

Безперечно, що вихід в Україні світового бестселера Нормана Дейвіса — “Європа: Історія” — можна вважати справжньою подією.

Автор народився 1939 року в Болтоні, на півночі Англії, навчався в Коледжі Магдалени (Оксфорд), у Греноблі, Перуджі та університеті Сасекса, а також закінчив докторантуру Ягеллонського університету (Краків).

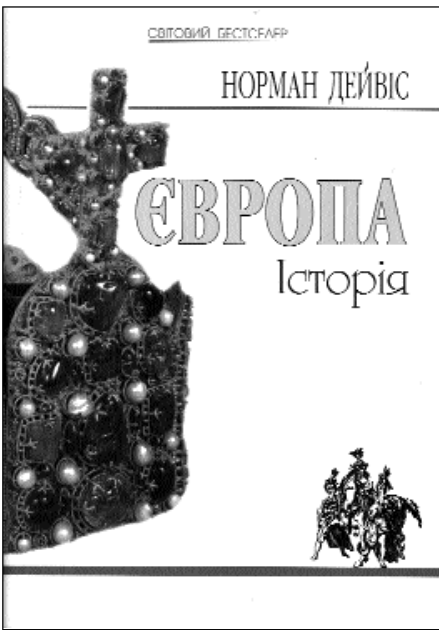
А ще для нас цікаво, що Норман Дейвіс у 1971 році став викладачем, а з 1985 року — професором Школи славистичних та східноєвропейських досліджень Університету Лондона. Видання його книги здійснило видавництво “Основи”, текст із англійської переклав Петро Тарашук. У передмові до видання сам автор скромно зазначає: “У цій книжці мало оригінального. Оскільки більшість аспектів висвітлюваного предмета ретельно опрацювали інші історики, потреба в первісних дослідженнях виникла вкрай рідко. Отже, оригінальність книжки полягає лиш у доборі, упорядкуванні й презентації матеріалу. Головна її мета — розгорнути просторово-часове плетиво європейської історії, заповнивши його досить широким діапазоном тем, передати враження про неосяжну цілість”. Можна з певністю сказати, що своєї мети автор таки досягнув. Інтелектуально-культурологічне тло цієї книги — впізнаване, дуже жваве, цікаве, читабельне, пізнавальне.

Коли ж говорити про українознавчий аспект у книзі Н. Дейвіса, то доводиться констатувати, що автор не зміг дати не тільки об’єктивної картини, якої від нього й не вимагалось, а хоча б більш-менш пристойної інформації. Часом відомості про Україну мають навіть анекдотичний характер. Чого варті, скажімо, такі тверджен-

ня: “Українці жили під владою двох “східних автократій”. Колись піддані Польщі, вони тепер стали підданими Росії та Австрії. Цей переважно селянський народ, звичайно ж, *мав низький рівень національної свідомості*, аж поки в середині сторіччя впали кайдани кріпацтва...” Згадує принагідно пан Н. Дейвіс і поодинокі факти з історії України і, що позитивно, дає часом правильні історичні оцінки типу: “Формула “Московія + Україна = Росія” не фігурує у власне російських версіях російської історії, проте має фундаментальне значення”. А ще Норман Дейвіс (і це теж приємно!) друкує “Заповіт” Т. Шевченка, згадує голодомор, погроми, Потьомкіна, Чорнобиль, Личаків, часи Центральної Ради, Чернівці, УПА, Хрушова та Брежнєва... Жаль, що тепер через очі окуршинки у читача не складеться жодного враження про таку численну націю з багатими традиціями, історією, глибинною народною культурою, архітектурою, літературою. Прикро, що людина з такими капітальними пізнавальними можливостями, вмінням добирати факти, не змогла скористатися хоча б популярними працями М. Грушевського.

І все-таки, відкидаючи свої національні амбіції, скажемо, насправді шанують інтелектуальну працю і вірять у духовне подвизництво з дуже давніх часів.

Василь ОСАДЧИЙ

НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК МАЙБУТТЯ УКРАЇНИ

Іван Дзюба

У межах обраної теми доповіді я хочу наголосити свою давню і незмінну тезу про те, що майбутнє України вирішуватиметься у сфері культури. Зразу ж на думку спадають важкі політичні і трагічні соціально-економічні проблеми сучасної України, які нібито відсувають питання національної культури в другу чергу. Насправді ж, як ми розуміємо, це не так. По-перше, політична, соціальна, економічна і культурна сфери не просто взаємозалежні, вони глибоко взаємопроникальні і взаємостимулювальні, позитивно чи негативно.

По-друге, саме в культурі і тільки в культурі, насамперед духовній культурі, дістають остаточно "санкцію", як і гарантію історичного тривання, національна суб'єктність, національна ідентичність, національний розвиток.

Творення, збереження і розвиток культури є головним змістом історичного процесу - принаймні в тому значенні, що лише здобутки культури здатні зберігати свою актуальність для всіх поколінь людства і таким чином брати участь у постійному самовідтворенні образу людства. В цьому сенсі культура є метапоняттям, яке реалізується в множинності етнічних і національних форм культури, що відбивають багатоваріантність антропосфери.

Генератором культури є суспільно-етнічна система. З другого ж боку, саме у творенні культури та завдяки її почасті вже автономному розгортанню суспільно-етнічна система досягає зрілості. Культура стає способом вираження національної ідентичності та виявлення сенсу буття народу. Більше того, культура - це самотворення нації в часі та просторі. Водночас це не лише сукупний продукт духовної діяльності, а й глибоко індивідуальний, глибоко інтимний феномен. Творення культури є найорганічнішою самореалізацією особистості, а вільна орієнтація людини-реципієнта у сфері культури є найнадійнішою гарантією її духовної суверенності.

З цього погляду українська національна культура є узагальненням вираженням творчих зусиль українського народу, його осягів у світо-розумінні, релігії, моралі, художньому мисленні, науці й філософії. І водночас - способом самореалізації української людини з усіма особливостями її психіки, темпераменту, творчої уяви: її способом бути українцем і бути індивідуальністю, яка прагне до універсальності.

Отже, саме культура, цілісна національна культура формує конкретну людину, вона ж увічнює і увічнює, освячує самоствердження суспільств, без чого можна говорити хіба що тільки про "заявку" на історичне буття в людстві.

Для України ж цей момент має особливу, не всім народам знану (на їхнє щастя), вагу. Йдеться про трагічний парадокс: є у нас багата і самобутня культура, однак протягом століть її відтісняли на периферію суспільного буття та людської свідомості, і в результаті не можемо сказати, що нинішнє українське суспільство формується в лоні національної культури.

Отож навіть якщо припустити, що Україна і без оптимізації культурних чинників вийде з кризи, щасливо розв'яже вузли політичних і соціально-економічних проблем, утвердить свою незалежність за всіма формальними політичними

ми і економічними параметрами, законодавчими регламентаціями суспільного життя тощо, - все одно її державне самоствердження буде ущербним і неостаточним, - поки культурно наше суспільство залишається колоніальним. Не напівколоніальним і не постколоніальним, а саме колоніальним - усе ще колонізованим. Маю на увазі не лише і не стільки очевидне і абсолютне переважання російського і російськомовного продукту в нашому культурному споживанні (нашій культурній рецепції) та нашу інформаційну окупованість, як і скільки брак культурної самоідентифікації в суспільстві (в значній його частині), брак усвідомленого загальнонаціонального смислу існування.

А усвідомлення загальнонаціонального смислу існування відбувається у межах і формах культури, і тільки так. Міра культури є і мірою свободи. Ця культура, культура конкретного народу, є творчістю його самопізнання і самоствердження в матеріалі природи та історії, є - в найзагальнішому - здійсненням його історичного покликання, як водночас і глибинним, базовим рівнем мотивації поведінки особистості.

Ми ще не звільнилися від заохочуваної в радянські часи редукції культури до мистецтва (варіант - плюс фольклор, плюс наука). Насправді ж культура - це і сфера буденної свідомості, і звичаєві установлення, і правові поняття, і моральні орієнтації, і етнічне світопереживання, і естетизація побуту, і технологічна освіченість або неосвіченість, і характер взаємодії з природою: все, що формує стан духу і побут народу та спосіб його самореалізації у світі.

Тому небезвідносним до проблематики національної культури є планове затоплення десятків старовинних українських сіл на Подніпров'ї в 50-ті роки, і Чорнобильська катастрофа, і деградація шахтарських міст Донеччини, і ракова пухлина смітників на узліссях та берегах малих річок коло сіл як результат самодіяльності місцевого люду.

Найбезпосередніше відношення до проблематики нашої культури, її якості та перспектив мають і ті загрози, що виникають з тенденцій до соціально-етичної деградації суспільства. Це - втрата в суспільстві соціальної совісті і соціального стида як найточнішого індикатора соціальної відповідальності особистості. Маю на увазі буквально кричущу комфортність самопочуття відомого прошарку удачливих суб'єктів на тлі масового знедолення, страйків, голододок, голодних походів, самогубств із безвиході. Більшість із них захоплена публічним демонструванням свого розкішного способу життя, і мало кому совість підказує інші картини та спонукає шукати способи прилучення бодай до буржуазних форм благодійництва.

Потреба переорієнтації нормативів соціальної етики на обслуговування совісті цієї категорії громадян породила нові пропагандистські гасла: бути багатим не соромно; чим більше багатих, тим краще для всіх; і взагалі час уже звільнитися від допотопних етичних забобів "совка". Як казав найбільший із класиків - "по формі правильно, а по суті - издевательство". Чому за наших умов ці "правильні" тези перетворюються на "издевательство", - я думаю, пояснювати не треба.

Ми часто тепер говоримо про жорстокість революцій - французької, російської, іранської тощо. Але забуваємо нагадати, що цій жорстокості передувала і її викликала інша жорстокість - жорстокість тих, хто не мав соціального стида і соціальної відповідальності.

Дегуманізація практичної соціальної етики викликає дегуманізацію культури і мистецтва - в них з'являються явища і стилі, зорієнтовані на задоволення примітивних смаків нових хазів життя.

Не менше тисне на рівень культури і занепад соціально-побутової моралі. Це явище ми бачимо на кожному кроці. Втрачаються ті цінності й норми, що їх віками відшліфовувала народна мораль як передумови гармонійного співжиття людей у суспільстві. Втрачається часом і те, що відрізняє вид "гомо сапієнс" від решти живих істот, для яких не існує морально-естетичної оцінки сфери фізіологічних відправлень. Втрачається розуміння культури як, зокрема, і системи плідних для людської еволюції заборон і стримів, як зони сублімації, перетворення нижчих імпульсів у вищі. На збіднення людської душі, на примітивізацію людської поведінки, тобто на створення суспільства душевної убогості, та й на регрес людини як біологічного виду взагалі працює нині потужна індустрія мас-медіа - принаймні та їх частина, метою якої є зиск будь-що і тільки зиск.

З погляду долі культури не може не викликати тривоги і асиметрія в розумінні свободи і демократії, прав людини, - коли фундаментальні соціальні права і свободи не мають того ореолу, що, сказати б, "вербальні". Водночас і політичні свободи та свобода слова в масовій практиці нерідко втрачають свій творчо-конструктивний характер і набувають деструктивної спрямованості, оскільки не мають своїм орієнтиром соціальні, культурні, етичні цінності, а зводяться до примітивної, асоціальної розперезадки у уседозволеності. У випадках соціально-патологічних (а їх дедалі більше) свободи обертається хаотичним бунтом раба, але не проти того, що робило його рабом, а проти тих культурних і моральних цінностей, яких не приймає його рабське нутро. За українських обставин це, зокрема, обертається зневажанням і паплюженням історичних традицій народу, його культурних здобутків, його видатних представників, - що починає набирати систематичного і цілеспрямованого характеру, стаючи, таким чином, частиною політичної боротьби проти державного майбуття української нації.

Водночас нам ще далеко до використання всіх життєвих можливостей свободи - як через суб'єктивну внутрішню несвободу, так і через недостатню соціально-економічну забезпеченість вільного громадянського і житейського діяння.

Чи не найістотнішим суб'єктивним чинником нашого занепаду й осоромлення перед світом є глибока деукраїнізованість, знекорієність - емоційна, культурна, світоглядна - більшої частини керівного політичного, економічного, виробничого корпусу. Саме їхня "свіжість", якщо вжити вираз Салтиков-Шчедріна, тобто щаслива потойбічність щодо історичного буття і культури свого народу, забезпечила їм фантастичну винахідливість у методах пограбування співвітчиз-

ників, методах лобювання чужих інтересів, методах саботування тих проєктів, які могли б зменшити енергетичну, інформаційну, культурну та іншу залежність від небезкорисливих сусідів.

Чи можна сподіватися на поліпшення морального - а отже, й культурного - клімату в країні? Цього ніхто обіцяти не може. Але згадаймо бодай про деякі з чинників, що зумовили його затруєння.

Це насамперед чинники глобальні, пов'язані з характером цивілізаційного процесу, ламанням традиційних поведінчих установок, банкрутством багатьох світоглядів і багатьох гуманістичних ілюзій, величезними масштабами ротації людських мас, ідей, культурних і антикультурних фактів, стереотипів поведінки. Далі це, звичайно, страшні спустошення, яких зазнала Україна в XX столітті і які мали не лише демографічні та соціально-економічні наслідки, а й руйнівні духовні та моральні. Це також і низький етичний рівень переважної частини пізнорадянської правлячої верстви, яка автоматично стала і правлячою верствою в незалежній Україні. Нарешті, це ті важкі розчарування і дезорієнтації, які викликала в суспільстві соціально-економічна катастрофа 90-х років, що супроводжувалася небезпечним пониженням не лише морального, а й дисциплінарного авторитету влади та політичних діячів і навіть громадських інституцій, прирекла національну культуру на сирітську долю в зuboженій країні.

На що можна сподіватися? Насамперед, мені здається, на те, що зазначені та інші негативні процеси відбуваються здебільше все-таки на поверхні суспільства і не скалупили його глибин; у всякому разі, не набули ще незворотного характеру і не деформували до кінця моральне чуття і "практичну етику" українського народу, не всі його культурні корені підірвали. В основі своєї він залишається позитивно зорієнтованим, здатним до соціальної солідарності та альтруїзму, спраглим правди і справедливості, не сприймає жорстокості, цинізму, безстыдства, відчуває межу між морально дозволеним і недозволеним, між добром і злом, не втратив почуття краси і потреби в красі. Це головний соціально-етичний і культуротворчий резерв України, який треба зуміти використати і протиставити великомасштабній експлуатації розкладових тенденцій. Його треба розгонити в усіх напрямках, і тут вистачить роботи і соціологам, і політологам, і культурологам, і політикам, і філософам, і журналістам. Попри все пережите, особливо в XX столітті, український народ значною мірою зберіг свою культурно-генеративну енергію, здатність породжувати нові творчі сили і давати ґрунт для інтелектуальних звершень і художніх шукань.

А це - разом з немалими наявними професійними культурними і мистецькими силами, разом із нагромадженням за минулі століття інтелектуальним потенціалом, корпусом класичних текстів і традиціями відзивності на виклик часу, - може бути достатньою підставою для нового піднесення національної культури за умов державної незалежності України. Можливо, орієнтири такого майбутнього розвитку міг би дати, умовно кажучи, загальнонаціональний культурний проєкт.

Такий загальнонаціональний культурний проєкт мав би синтезу-

вати головні підходи до проблематики та перспектив розвитку української культури в контексті викликів XXI століття. На змісті й структурі цього проєкту, на жаль, позначиться те, що і в XXI столітті нам доведеться віддавати борги XX і XIX, і не так просто буде не загрузнути в них, переключитися в інший часопростір, зберігши енергію для руху вперед.

Тут постає і ширше питання: яким може бути оптимальне місце України в світі? Чи може Україна в найближчому майбутньому здійснити якусь місію загальнолюдської чи загальноєвропейської ваги? Гадати важко. Стартові умови на сьогодні вкрай несприятливі. Але історіотворчий і культуротворчий потенціал нашого народу не слід скидати з ваги. Та все-таки вже й сьогодні Україна, з її миролюбною політикою відіграє неабияку роль у забезпеченні політичної стабільності і безпеки на Сході Європи.

Не виключено, що їй, з огляду на її стратегічне положення між Сходом і Заходом, між Півднем і Північчю, з огляду на її історичний досвід засвоєння і поєднання різних культурних традицій випаде нова роль у забезпеченні їх симбіозу, - тобто, не сама собою випаде, а може бути здобута завдяки відповідній політичній і культурній волі, відповідній інтелектуальній праці.

Україна в своїй історії стала аренною протистояння католицизму і православ'я. Але ж вона має і досвід примирення двох конфесій (зокрема в т.зв. уніатській, чи греко-католицькій церкві, католицькій церкві східного обряду, що стала певним, хоч і не остаточним і не всіма однаково оціненим компромісом), досвід єкуменічних спрямувань релігійної думки. Можливо, їй судитиметься зробити свій внесок у світовий єкуменічний рух, що стає чимраз більше усвідомленою потребою принаймні християнської частини людства.

Мусить сказати своє слово Україна і в екологічному русі, у створенні нової екологічної свідомості людства. До цього зобов'язують її не тільки Чорнобильська трагедія та повторність усадкованості від СРСР структури промисловості із страхітливою мірою навантаження на природну сферу, а й напівзабуті, але придатні до регенерації традиції народної культури, народного світогляду...

Але найбільші надії можна було б покласти - за наявності відповідних сприятливих умов, звичайно, про що далі, - на перспективи розвитку національної культури. По-перше, в Україні, як мало де ще в Європі, збереглися глибокі джерела аутентичної народної творчості (у пісні, слові, малюванні, ремеслах тощо), які завжди були рятівним резервом для професійної культури і генерували, сказати б, сукупний мистецький талант нації (не випадково ж на наших співаків та інших виконавців існував і існує неабиякий попит у багатьох країнах). Це обставина, що виходить далеко за межі самого лиш мистецтва. Нині в Європі чимраз більше усвідомлюється негативний вплив на духовні аспекти життя і на культуротворчий потенціал народів - механічного засвоєння уніфікованих споживацьких стандартів. Це стимулює драматичний перегляд ставлення до традиційних культурних норм. Культурницький неоконсерватизм виходить з того, що життя в своїх природних основах і

людська психіка та поведінка змінилися значно менше, ніж передбачали модерністські проекти, і що народи, які не занехали свій історичний досвід і не позбулися своєї традиційної культури, більше здатні зберегти духовне здоров'я і відповісти на виклики майбутнього.

По-друге, українська культура з відомих історичних причин не мала безперервної лінії розвитку; вона багато разів мусила починати ніби все спочатку (хоч насправді нагромаджений потенціал, історична база все-таки були постійно присутні в "підсвідомості" культури). Це зумовило величезні втрати, проминання цілих етапів і стилів європейської культури. Але, з другого боку, парадоксальним чином це, змушуючи національну культуру за нерівних умов конкуренції постійно "наздоганяти" і компенсувати втрати, сприяло оригінальній комбінації різних стилів і породжувало такі самобутні синкретичні явища, як українське бароко XVII-XVIII ст., як український неоромантизм кінця XIX – початку XX ст. (не кажу про універсалізм Шевченка і Франка – тут потрібні інші виміри), український авангард 20-х років; модернізм деякого з "шістдесятників"; українське поетичне кіно; а нині – своєрідна рецепція постмодернізму та ін. Сюди долучається ще одна вагома обставина. Під страхітливим тиском ідеологічної та естетичної цензури і русифікаторської нівеляції, українська культура нагромадила величезну "стиснену" енергію невикористаних можливостей, загальмованих поривань, і ця "пружина", починаючи розпрямлятися, обіцяє неабиякий культурно-історичний прорив. Щоправда, тільки обіцяє...

Нарешті, по-третє, ще одна версія можливого розвитку ситуації. Культура – величина відносно самостійна і самостимульована в тому розумінні, що не детермінована безпосередньо матеріальним розвитком суспільства. Буває, навпаки, що в культурі концентрується національна енергія, нереалізована у практичних сферах історичної діяльності. "В історії нередок парадокс, – пише російський культуролог, – когда прорывы в культуре, в духовном, эстетическом, нравственном опыте осуществляют не наиболее преуспевшие по меркам материального благополучия и могущества, а, напротив, несущие бремя экономической или военной неудачи. Они развивают мощную компенсаторскую активность в сфере духа и, случается, "завоевывают" своих завоевателей по меркам духовного превосходства, по критериям стиля и вкуса"1.

Автор посилається на приклад Греції, завойованої Римом, після наполеонівської Німеччини, але, без сумніву, має на увазі і нинішню Росію після поразки СРСР у "холодній війні" та його розвалу. (Думку про переваги російської безтрадиційності над європейською пригніченістю традиціями висловлював, у супереч іншим своїм оцінкам, П.Чаадаєв в "Апологах сумасшедшего").

Виникає спокуса застосувати аналогічний критерій щодо України, яка, здається, має більші, хоч трохи й інакші, підстави підпасти під цей парадокс. І такі спроби робляться. Ось, може, найвиразніший зразок: "Богатство культурної традиції – далеко не всегда и не во всем преимущество. Традиция сковывает. И не Византия, сохранившая великую традицию, а более "варварский" Запад Европы (а в ней совсем "варварский" северозапад, а не Италия) совершает прорыв к демократии и свободной экономике.

И на Востоке первый успешный переход к современному обществу совершает не Китай с его величайшей культурной традицией, а Япо-

ния, с культурой более молодой и "провинциальной". Может быть, нечто подобное мы видим и при сравнении России и Украины. Само богатство и специфический характер российской культуры, формировавшейся в имперских и недемократических условиях, могут быть препятствием при решении задач построения демократии, а бедность и "плебейский" характер украинской – оказаться преимуществом"2. Важко сказати, чи це припущення має шанси скоординуватися з історичною реальністю (історичним майбуттям). Надто складна комбінація сприятливих умов потрібна для його справдження. (Ближчим до здійснення воно було на початку XX ст. і в 20-і роки, за потужного вибуху творчих сил українського народу, – до фізичного винищення "українського відродження"). Але – історія не сплинула, у неї в запасі завжди немало сюрпризів, і гірких, і вітших...

І тут, здається, варто враховувати ще один чинник. Змагальність (чи й боротьба) суспільств – стимул розвитку, гарантія від застигlosti й туликовості, але водночас вона може задавати примусовий напрям розвитку. В реальній історії національні цінності, ідеї, настановлення завжди зазнавали зовнішнього тиску, нерідко ставали жертвою конкурентності, не встигши або не спромігшись розгорнути власні сутності. Картина історичної змагальності цих ідей та сутностей значною мірою спотворена в результаті диктату позаціннісних, прагматичних потреб. Однією з таких деспотичних прагматичних потреб в історії була (і залишається) потреба військової ефективності суспільств, що деформувало їхню структуру цінностей і позбавляло перспектив суспільства більш гуманістично налаштовані. Не менш зловісною була і ще більшою мірою стає дія споживацького імпульсу, гіпертрофія споживацького стандарту, що, апелюючи нібито до природних людських потреб, насправді або спотворює їх, або експлуатує їх

звсім не в напрямі розвитку людської особистості та духовних цінностей. В сучасному світі гору бере суспільство, налаштоване на нескінченне задоволення нескінченно самопороджуваних вигадливих, але примітивних потреб, а не суспільства, які могли б зосередитися на духовному розвитку своїх громадян при забезпеченні справді необхідних потреб.

Така глобальна ситуація вносила і вноситиме свої істотні, часом геть несподівані, корективи і в перспективи розвитку національних культур, і в їхні "діалоги".

Елементами національного культурного проекту мають бути і реальне освоєння всієї повноти культурної спадщини, перетворення її в актуальний чинник самоусвідомлення суспільства (важливе місце в цій спадщині належить цінностям, які створили українці в діаспорі – отже, йдеться про інтеграцію різних відламів національної культури); і подолання стереотипів сприйняття української культури; і модернізація інфраструктури культури, її технологічне переозброєння;

Однак треба визнати, що та переорганізація культурної свідомості й культурної реальності, яка нині відбувається, має багато в чому хаотичний характер, їй бракує структурності.

Наша культурна історія складалася так, що в ті порівняно сприятливі періоди, які випадали Україні не часто, творча енергія нації намагалася надолужити згаяне і за лічені роки пройти той шлях, який інші народи проходили за десятиліття і століття. В результаті ми одержували інколи спрощення, інколи неперетравлені запозичення,

а інколи поєднання різних стилів, що могло породжувати несподівані явища, здатні збагатити світову культуру оригінальним штрихом. Так, в Україні кінця XVI – початку XVII ст. майже одночасно згрупувалися з запізненням впливи Відродження, Реформації і Контрреформації. На початку XX ст. майже одночасово або в прискореному ритмі наше мистецтво пройшло або намагалось пройти такі різні етапи естетичної самореалізації, як символізм, імажинізм, футуризм, абстракціонізм. Нині маємо не так комбінацію, як механічну амальгаму класичної традиції і модних інновацій, елітарного модернізму і масового популярного постмодернізму та різних еклектичних стилів.

Змішування стилів і структур підсилюється постколоніальним синдромом. До цього долучається енергійний і молодечий дилетантизм. Будемо сподіватися, що це стане процесом, хай і нелегким, але все-таки народження нової естетичної якості. Тим часом доводиться відзначити, що поки що не мають успіху спроби піднесення культурної сфери на якісний рівень, гідний незалежної європейської держави, особливо в тих ділянках, що мають індустріальний характер: телебачення, відео, кіно, радіо, видавнича сфера і друк, шоу-бізнес тощо.

Серед причин, крім зазначених вище, і такі. Дуже низький стартовий рівень, особливо в матеріальній базі та кваліфікації кадрів. Величезна інертність усадкованих від минулого структур, при надзвичайній швидкості їхнього пристосування до нової кон'юнктури. Бідність і застарілість теоретичних розробок у сфері культурної політики, брак свіжих концептуальних і творчих ідей.

У загальному річичі суспільних та господарчих реформ, що їх процес, сподіваємось, все-таки відбуватиметься в Україні, реформування культурної сфери має, на наш погляд, сконцентруватися на таких головних напрямках.

Перший. Демонізація індустрії культури з певним, різним для окремих галузей, роздержавленням її, при забезпеченні адекватної державної підтримки "становового хребта" культурної інфраструктури. Водночас створення на законодавчому рівні системи матеріального, правового, психологічно-педагогічного і організаційно-методологічного забезпечення широкої доступності цінностей культури для всіх верств населення. Розроблення державних гарантій захисту від надмірної комерціалізації культури та порушень принципу соціальної справедливості, особливо в естетичному вихованні дітей.

Другий. Технічне і технологічне переозброєння, абсолютно необхідне в такому масштабі, щоб кількісні різниці технічних параметрів не оберталися незворотним якісним відривом від передових культур.

Третій. Радикальне підвищення професійного рівня працівників індустрії культури.

Четвертий. Політичне, правове і матеріальне гарантування свободи творчості й плюралістичних тенденцій у культурі та мистецтві.

П'ятий. Радикальне піднесення теоретичного, концептуального рівня культурної політики і взагалі функціонування сфери культури, створення дослідницьких осередків сучасного світового рівня з аналітичними і прогностичними завданнями.

Шостий. Інтеграція в європейські та світові культурні процеси, міжнародні технічні та організаційні структури.

Серед основних напрямків культурної політики слід передбачити збереження, охорону і відтворення культурно-історичного доквілля,

всесічне використання культурної спадщини, розширення культурної інфраструктури села та пристосування її до процесів децентралізації, роздержавлення і фермеризації, що змінюють структуру села. Інтенсивне насичення міського культурного побуту і дозвілля формами української національної культури. Розвиток молодіжної субкультури в національних формах, використання багатства альтернатив самої культури, різноманітності тенденцій і смаків. Підтримка культурних інновацій та пошукових, авангардових, експериментальних тенденцій у мистецтві, збалансування консервативної, стабілізуючої – і динамізуючої, новаторської функції культури. Підтримка культур різних національних груп, що є невід'ємною складовою частиною ширшого принципу захисту національних культур як сфери самосвідомості етносів, розумного відмежування цих культур від експансії інших і сильніших масовим потенціалом. При цьому не менш важливо уникнути загрози замкнутості, обмеження природного діалогу культур. Потрібна підтримка культурного життя в регіонах, регіональних форм культури.

В сучасній українській культурі недостатньо використана її регіональна багатоманітність і водночас ще не окреслений виразно її соборноцілісний образ.

Зміст і структура освіти мають спрямовуватися на формування особистості громадянина незалежної демократичної України, включеної до європейської і світової спільноти. Стратегія розвитку освіти в Україні на найближче десятиліття і подальшу перспективу – в створенні такої її системи, яка відповідала б вимогам сучасної цивілізації, визначальною властивістю якої є висока міра динамізму. В системі освіти має бути закладена здатність до саморегуляції, швидкого реагування й корекцій у відповідності до вимог життя. Водночас повинні бути враховані й ті особливі умови, в яких перебуває Україна, ті специфічні завдання, що стоять перед нею. Пріоритетне місце в шкільних програмах слід забезпечити вивченню української мови й літератури, історії й географії України, народознавства й мистецтвознавства – тобто тих предметів, які формують в учнів національну самосвідомість, включають їх в український соціокультурний простір. Разом з тим система освіти й виховання має рішуче усувати національне вузькоглядство і самодостатність. Система освіти повинна створити передумови для формування особистості, вкоріненої в національний культурний ґрунт і водночас відкритої до інших культур, їхніх ідей та цінностей, здатної синтезувати національні й загальнолюдські цінності, спроможної давати адекватну відповідь на виклики доби.

Один із таких викликів – зміна форм функціонування культурних текстів. Зокрема, в міру того, як масового вживання набуває комп'ютерна і копіювальна техніка, як світ завойовує "Інтернет" – зменшується значення і незамінність книги, традиційну видавничу справу тіснить новітній "самвидав", статус якого урівнюватиметься зі статусом "тебевидаву" чи "всіхвидав". Дедалі більшою проблемою ставатиме не пропозиція, а попит. Пропонувати зможе кожен, але хто на нього відгукнеться, хто його почує, хто його знайде в океані інформації, хто про нього взагалі знатиме? Особливо тривожні тут перспективи для українського слова, української культури, коло реціпієнтів яких і без того вузьке і неконсолідоване.

Тут потрібна система заходів, розрахована на історичну перспективу. В цьому контексті велике зна-

чення може мати здійснення Національної програми інформатизації України, доповненої проектом "Інформатизація гуманітарної сфери України", що його розроблено в Національній академії наук України і що передбачає, зокрема, створення цифрової он-лайнової бібліотеки наукової періодики України, нового покоління фундаментальних академічних словників на оптичних дисках, електронної енциклопедії "Тарас Шевченко" та інше.

Особливо слід наголосити необхідність модернізації словникарства. Сьогодні воно далеко не відповідає суспільним потребам і не задовольняє запитів освіти, культури, науки, діловодства, через що на книжковому ринку з'являються різні неякісні словникові продукти. Недорозвиненість української лексикографічної бази призводить і до відставання у галузі комп'ютерних систем опрацювання природної мови, що програмує відставання у галузі створення систем штучного інтелекту – ядра інтелектуальних технологій XXI ст. Сюди ж долучається і надзвичайно важлива проблема стандартизації наукової термінології, нерозв'язаність якої, крім усього іншого, гальмує і розвиток україномовної наукової продукції.

Загалом кажучи, одним із найважливіших завдань нашого культурного розвитку є введення української мови в коло сучасних комп'ютерних комунікацій.

У галузі культурології, літературознавства і мистецтвознавства невідкладними завданнями є розроблення теоретичних засад наукового дослідження проблем культури і мистецтва, термінологічних нормативів, розвиток джерелознавчої бази (у тому числі повна каталогізація фондів українського мистецтва як музеїв, так і приватних колекцій в Україні й за кордоном, введення відповідних даних до комп'ютерного обліку та комунікативних систем Інтернету); формування національної видавничої програми з культурології та мистецтвознавства; зближення культурології і мистецтвознавчої науки з освітою, видання підручників і посібників з культури і мистецтва для шкіл і вузів.

Тим часом доводиться сказати й про те, що, не без підстав нахваляючись методологічним переозброєнням в інтерпретації нашої літературної та мистецької класики, ми втрачаємо традицію ґрунтового фактографічного і джерелознавчого забезпечення, та й просто доброго знання предмету, втрачаємо людей, які були носіями такого знання, і не знаходимо рівноцінної компенсації. Сором сказати, але нам сьогодні бракує шевченкознавців (що гостро відчувається при підготовці Шевченківської Енциклопедії), і франкознавців, і дослідників української музичної та малярської класики – маю на увазі проблематичність забезпеченості на майбутнє цих найважливіших напрямків культурологічного українознавства кадрами з молодого покоління. Щось не видно нових фундаментальних чи принципово важливих праць і про такі ключові постаті української культури першої половини XX ст., як Володимир Винниченко, Микола Хвильовий, Микола Зеров, Михайло Бойчук, Олександр Архипенко, Анатолій Петрицький, Микола Леонтович. Бракує і узагальнованих досліджень культурної продукції української діаспори, і концептуальної інтерпретації сьогочасних культурних процесів в Україні. Суворим іспитом для наших науковців стає робота над п'ятитомною "Історією української культури".

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського розробляє проект комплексної державної програми з

НЕСКОРЕ-

Історія України — це, здебільшого, боротьба за незалежність і свободу, яка протягом століть ведеться українським народом проти різного роду завойовників. Вона ні на мить не припинялася раніше і не припиняється й тепер. У цьому героїчному ряду боротьби українського народу особливе місце посідає Берестецька битва, 350-річчя якої виповнюється цими днями.

І всі ці роки, із покоління в покоління український народ передає немеркнучу пам'ять про криваві події під Берестечком у боротьбі за свою волю. І тільки в незалежній Україні стало можливим відродження, після багаторічної грубої потали різних ідеологів, музею "Козацькі могили", щоб ми могли пошанувати полеглих героїв, які своєю смертю тільки укріпили національний дух у боротьбі за визволення. Тому ми й приходимо сюди, як спраглий до цілющого джерела, щоб набратися духовних сил, зміцнити свою національну волю, щоб вистояти у цій жорстокій війні проти зовнішнього і внутрішнього ан-

тиукраїнського елемента, який намагається зруйнувати національний організм, руйнує все те, за що гинули 350 років тому кращі сини України. І ми вистоїмо, подолаємо цей шалений опір. Бо ми на своїй землі, бо за нами правда, з нами Бог і Україна!

Всеукраїнське товариство "Просвіта" ім. Тараса Шевченка завжди було і є в епіцентрі цієї боротьби. Вона завжди виступала оборонцем національного духу, національної ідеї. Саме тому товариство стало одним із організаторів та учасником відзначення 350-річчя Берестецької битви. Акція розпочалася з Восьмої Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції "Берестецька битва в історії України", яка відбулася 16 червня 2001 року у м. Рівне. У ній взяли участь академік, Герой України Петро Тронько, доцент, кандидат історичних наук Володимир Романцов (Донецьк), доктор філософських наук Петро Кралюк (Рівне), науковий співробітник інституту археології, кандидат історичних наук Рада Михайлова (Київ), голова Всеукраїнського товариства "Просвіта"

імені Т. Шевченка, народний депутат України Павло Мовчан, голова Рівненської обласної організації УНР, народний депутат України Василь Червоний та інші відомі не тільки в Україні, а й далеко за її межами науковці, політики, краєзнавці з багатьох регіонів держави. По завершенні конференції київська делегація вирушила до "Козацьких могил" під Берестечко. Ступивши на цю священну, рясно политу козацькою кров'ю землю, поринаєш у якийсь особливий стан духовного піднесення, перед тобою постають суворі, горді козаки із затиснутою в руках зброєю, які дали останній у своєму житті бій ворогу. Їх зрадили, і вони це розуміли, але не побігли, не скорилися! Вони загинули, але їх не переможено. І доки цей дух нескоримості буде у наших серцях, у наших душах, Україна ніколи не стане на коліна, як би того не хотіли наші вороги.

Для вшанування пам'яті загиблих у бою під Берестечком прибув Президент України Леонід Кучма. Разом з ним у церемонії покладання квітів узяли участь народний депутат України Павло Мовчан, Іван Заєць, письменник, народний артист України Григорій Булах, професор Юрій Гнаткевич, представники місцевої влади, громадськості. Ще довго, до пізньої ночі, віддаючи шану славним українським козакам лунали гарматні постріли, ніби нагадуючи, що не вмерла, живе Україна, і буде вічно жити, нескорена, вільна, з гордо піднятою головою!

Наступного дня, зранку Патріарх Київський і Всієї Руси-України Філарет відслужив літургію за загиблими воїнами і закликав до об'єднання українського православ'я, бо буде Українська Помісна Православна Церква — буде Українська держава. По закінченні богослужіння відбувся мітинг, на якому

Літургія за загиблими воїнами

під заклики "Слава Україні", "Героям слава" до мікрофону підходили Голова Верховної Ради України Іван Плющ, экс-прем'єр-міністр Віктор Ющенко, голови обох Рухів Юрій Костенко та Геннадій Удовенко, голова ВУТ "Просвіта", народний депутат України Павло Мовчан, Іван Заєць, Василь Червоний та інші відомі політики. У їхніх коротких виступах лунали заклики до об'єднання національно-патріотичних правих сил, примирення, утвердження української мови, як найбільш значущого чинника в

об'єднанні українства, тому що дух предків витає серед нас і кличе до об'єднання, "єдиномислія" і "братолюб'я" в ім'я розквіту і слави України. Перед від'їздом до Києва члени делегації відвідали ще одне святе місце — могилу батька нашого просвітянина, професора Юрія Гнаткевича — Василя Гнаткевича, славного нащадка козацького роду, який у тяжку для України годину не скорився ворогу і загинув задля її свободи і незалежності.

Дмитро ЛОМАЧУК

У Берестечку вміють святкувати!

ГОЛОС КАРПАТ

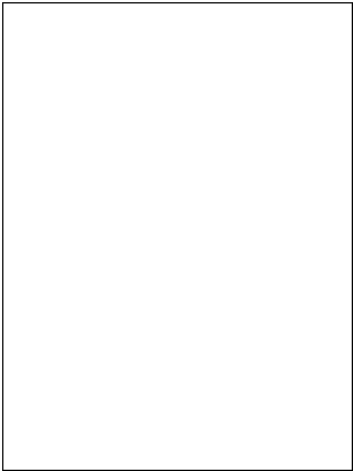
Могутній голос народного артиста України Михайла Кривеня лунає по всьому Прикарпатському краю, лине над гірськими потоками й ріками, над долинами й вівчарськими плямами, над смерековими лісами і замріяними селами. Його впізнають одразу, він любить співати про Карпати, про опришків. А коли слухаєш у його виконанні пісні січових стрільців, то до твого серця промовляє сама рідна історія.

Нещодавно обласна Івано-Франківська організація Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Т. Шевченка висунула Михайла Кривеня на здобуття премії імені Василя Стефаника — це найвища

в області відзнака в галузі літератури, мистецтва й архітектури. Приємно усвідомлювати, що лауреатом цієї премії стала достойна людина.

Важко порахувати всі чесноти цього непересічного співака та його численні виступи в Україні та далеко за її межами. Не цурається Михайло Кривень сільських будинків культури, виступаючи і на престижних європейських сценах. Володимир Качкан назвав Михайла Кривеня — "слов'єм нації", Володимир Яворівський — "голосом Карпат".

Михайлина БОДНАР
м. Івано-Франківськ

Газета "Слово Просвіти" щиро вітає народного артиста України Михайла Кривеня із врученням йому премії імені Василя Стефаника!

З ІМ'ЯМ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Цими днями Всеукраїнському фонду відтворення видатних пам'яток історико-архітектурної спадщини імені Олеса Гончара виповнилось п'ять (лиш п'ять!) найперших років. Відтинок часу надто коротенький, та воістину важливий. Згадаймо, скільки років незабаром буде нашій молодій державі. Однак, скільки змін (нехай не завжди нам приємних) відбулось у нашому суспільстві впродовж останніх років.

Цілком логічно і природно, що під високим і світлим ім'ям видатного письменника-патріота гуртуються люди Гончарового сумління

й розуміння розбудови рідної культури, небайдужого діяння, устремління й працьовитості.

Ми, просвітяни, задоволені з того, що фонд імені Олеса Гончара очолює широкознана людина, авторитетний історик, справжній охоронець нашої культури, віднедавна — Герой України Петро Тимофійович Тронько. Під його чудовою орудою правління фонду доклало чимало зусиль, аби здійснити мрію автора "Собору": відродити у Києві Золотоверхий Михайлівський собор та Успенський собор.

Доречно нагадати нашим читачам, що незабаром шановний Пет-

ро Тимофійович на шпальтах "Слова Просвіти" розповість чимало епізодів зі свого цікавого, змістовного життя, поділиться думками на ниві творення нашої національної культури. Ми безмежно раді, що фундація з ім'ям незабутнього Майстра не загубилася у веломовстві різноманітних меценатів-благодійників. Вона живе і діє з мудрим заповітом Гончара: "Думаймо про велике".

Ми щиро вас вітаємо, любі наші друзі! Будьмо завжди разом! З роси вам та з води!

Просвітяни

ЧИТАЧ ЗАПИТУЄ — ВІДПОВІДАЄМО РАЗОМ!

ЧИ ПОТРІБНА ПРОСВІТА?

Я, Суконник Микола, вже упродовж семи років очолюю міську організацію "Просвіта" м. Макіївка Донецької області. Ми передплачуємо газету "Слово Просвіти", а також "Просвіту", "Шлях перемоги", "Донеччину" і "Журавлик". Розповсюджуємо їх серед просвітних закладів нашого міста. Те, що газета "Слово Просвіти" стала тижневиком, ми сприйняли, як важливу справу редакції, але те, що Ви почали друкувати програму телепередач, мене здивувало. У всіх регіональних і місцевих газетах тих програм повно і така спеціалізована газета як "Слово Просвіти" могла б без цього обійтись. Невже у Вас не вистачає відповідного матеріалу до друку? Чи мало у нас просвітянських чи громадських проблем?

У нашому місті 90 загальноосвітніх шкіл. За три останні роки, коли до цього часу тут не було жодної української школи, ми добились надання статусу українських 15 школам, в т.ч. є українська гімназія і ліцей. У російськомовних школах є 144 класи, де 2543 учні навчаються українською мовою. З 51 дошкільних закладів — 12 українськомовних, в інших є 72 групи українськомовних, всього 27%. Отже, деякі досягнення є. То чи мало проблем з українською мовою в цьому українському зросійщеному краї? У нас майже немає вчителів: їх залякують звільненням за співпрацю з "Просвітою". Наші кадри — колишні політ'язні й репресовані, як і я сам, — нам втрачати нічого, але ми всі вже старі і хворі, а роботи багато. Отже, Ваша газета повинна нам допомагати: друкувати матеріали виховного і патріотичного змісту, а не програму телепередач. Пробачте за відвертість.

З повагою —
голова Макіївського міського осередку
"Просвіта" ім. Т. Шевченка

Микола СУКОННИК

ВІД РЕДАКЦІЇ:

Шановні читачі!
Давайте проведемо читачький референдум: потрібні програми телепередач на сторінках "Слова Просвіти" чи ні? Наш тижневик друкується щочетверга, отож передплатники встигають його отримати на початку нового тижня. Багато наших читачів просили нас друкувати "телетиждень", що ми й почали робити. Виявляється, є й інша думка. Слово за вами, читачі "Слова Просвіти"!

У ВАС — ВЄРКА, А У НАС — ВІРА В УКРАЇНУ

Ще не зів'яли квіти і не згасли усмішки, з якими вшановувала запорізька «Просвіта» наших подруг, матерів і бабусь із новим всеукраїнським святом — Днем матері, як хтось із надто «культурних» «вищестоящих» вирішив привітати чарівних запоріжанок найоригінальніше — явивши їм зі сцени філармонії фальшивогрудку і недорікувату Верку Сердючку. Мабуть, жінку українську, бо мова — коли б її очистити від сміття — зі сцени лунала знайома.

Саме за це — за очищення сценічної мови від сміття, *не від гумору, а від мовного сміття*, — і виступали просвітяни, зібравшись із плакатами й листівками біля стін філармонії, перед концертом «разухабистої» Верки.

Особливість ситуації ще й у тому, що саяво «зіркового» дійства, піднесеного засобами більшості місцевих російськомовних ЗМІ до «мистецьких» висот («талантиливий», «неподражаемый», «аксакал эстрады»), кинуло тінь на ще одну дату всеукраїнського масштабу — День української мови.

«Зауважимо, що йдеться не про вимогу цілковитого виключення сміхової гри на «суржик», а про осміювання і пародіювання української культури, що широко практикується не тільки в засобах масової інформації Росії, а й українськими російськомовними ЗМІ та деякими суржикомовними «зірками» естради і має на меті затримати в масовій свідомості старий колоніальний стереотип протиставлення «малої» провінційної культури «великій» імперській».

ІНФОРМАЦІЯ МАТЕМАТИЧНОЇ СЕКЦІЇ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
ІМЕНІ Т. ШЕВЧЕНКА В НЬЮ-ЙОРКУ

Згідно з інформаціями (в Інтернеті) український уряд має плани створити 3 тисячі комп'ютерних класів у сільських школах України і закупити близько 30000 комп'ютерів Microsoft Windows Office, які зараз поставляються в російському (а не українському) мовному оформленні, хоч до інших країн, наприклад, до Польщі, Румунії, Словаччини компанія Microsoft виготовляє Windows Office мовою тих країн.

Очевидно, коли школярі в Україні (в україномовних школах) вивчатимуть Microsoft Office російською, то це буде ще один колосальний засіб зросійщення України. Але так не мусить статися, бо уряд України може ставити вимогу до закупівлі комп'ютерів Windows Office українською мовою.

Нам треба домовитися (спільно з іншими організаціями, такими як УВАН, Гарвард, Товариство українських славістів тощо), як вплинути на Microsoft (і на уряд України), щоб комп'ютери були замовлені з українським (а не російським) Microsoft Office до українських шкіл.

Російськомовні комп'ютери є однією з передумов нелегального копіювання російського локалізованого програмного забезпечення Microsoft в Україні, що в свою чергу спричиняє те, що уряд США починає застосовувати до України економічні санкції — 100 мільйонів доларів з наступного місяця. Про це повідомлялося в технологічних новинах CNN.

Нерозв'язання цієї проблеми впродовж десяти років робить Україну дедалі більше зорієнтованою на Росію, а не самодостатньою в технологічній галузі країною. Велика провина в цьому, хоч як це дивно, лежить саме на Microsoft з огляду на його небажання бути більш відкритим щодо України. Для Microsoft а треба буде аргументувати, що українські платники податків хочуть мати за свої гроші не російські, а українські комп'ютери. Останнім часом український уряд робить багато радикальних кроків для припинення нелегального копіювання програмного забезпечення в Україні, серед якого частка Russian localised Microsoft software становить чи не 100%, яке контрабандою завозиться в Україну з Росії. Логічним продовженням цих зусиль уряду України було б сприяння уряду США та компанії Microsoft щодо постачання в Україну комп'ютерних програм так, як це робиться практично в усі країни Європи. Тобто, питання стоїть у зміні неправильної політики компанії Microsoft щодо України.

У цьому випадку український уряд разом з Microsoft та урядом США зможе чітко визначити джерела та походження контрабанди програмного забезпечення в Україну, механізми її поширення та припинити це в інтересах Microsoft, України та США. Через нерозв'язання цієї проблеми Україна вже три роки не може вступити до ВТО (Всесвітньої організації торгівлі), і це стримує поступ та вихід з економічної кризи.

Тарас ГОЛОТА,
голова комісії комп'ютеризації
Наукового товариства ім. Т. Шевченка

Це цитата з листівки, суть якої перекрутили запорізькі ЗМІ, переставивши акценти з проблеми мови — на «любимця публики» та його «космическую скорость творческого роста».

Зокрема журналістку газети «Субота» Елену Гранішевську обурили «малочисленные озабоченные» просвітяни, які пікетували концерт Сердючки в надії повернути увагу громадян до стану української мови на сцені, на телебаченні, в парламенті, на транспорті, в школі...

Хоча не «відсутність» у просвітян почуття гумору мала б хвилювати журналістку, а важка хвороба запорізької інтелігенції, яка з цікавістю іде, наприклад, на спектакль «Императрица» (сцени з життя Катерини II), щоб потім в літературних екзерсисах смакувати геніальність сценарію, талановиту гру московських акторів, вишуканість декорацій. І НІКОМУ не спаде на думку, що така ситуація жахлива: уявіть «театральною

подією» міста Нагасакі — спектакль «Президент» (сцени з життя Гаррі Трумена, політика і сім'янина)... Або фотовиставка у Грозному «Не МИГом единым» (про успіхи літакобудування в Росії). Уявили черги, рецензії, квіти?..

Отже, час уже вести розмову не про почуття гумору, а про честь та гідність запоріжчан...

А що ж сам народ? Як пересічний громадянин сприйняв виступ Сердючки?

Ну, скажімо, не зовсім «пересічний», бо вартість квитків (до 100 грн.) залишила поза цим «мистецтвом» багатьох.

Отож, той не зовсім пересічний багаченький запорізький громадянин в гарних, коштовних оздобах, з ланцюжками та перстнями, з квітами та «мобілками» валом валив на Сердючку, ігноруючи просвітянські пікети. Але одна «гражданка» прочитала листівку, все-таки не втрималась і процідила крізь зуби: «Шо, жаба давить, денег нет на билет?..»

Як то кажуть, коментарі зайві. Прикро тільки, що в нас ще багато таких, кому замість віри в Україну подавай Верку «суржикозязку».

Анатолій АЖАЖА,
голова запорізького міського
об'єднання «Просвіта»

ФОБІЗМ ВІД КУЛЬТУРИ

Пригадую нелегкі повоєнні роки. В той час автору цих рядків неодноразово доводилося бувати в місті Одесі, а згодом і жити там. Ми з дружиною віддавали останнє, аби побувати в перлині оперного та балетного мистецтва міста, українському драмтеатрі, військовому театрі драми (був там і такий), філармонії. Відвідували тодішню оперету, гастрольні виступи майстрів мистецтв з інших міст.

Більшість вистав театру опери та балету ставились українською мовою. Не пам'ятаю, щоб із цього приводу хтось дивувався. Адаже театральне дійство в ньому підпорядковувалося ритмам і настроям музики, майстерності оркестру, хору та сольних виконавців. Усе це проникливо відтворювало мелодійне багатство і своєрідний композиторський стиль класичних шедеврів. У кожному із закладів культури артисти зачаровували глядачів не лише інтонаційно чистими та емоційно насиченими співом, мовою, а й щирістю почуттів.

Завжди заповнені зали одеських театрів вирували і жили емоціями героїв класичних та сучасних шедеврів музики, пісень. І все це переважно при виконанні текстової частини вистав солов'їною українською мовою. Це правда. Так було в ті, повторюсь, не дуже легкі часи.

Взагалі Одещина, як у передвоєнні тридцять, так і в повоєнні сорокові роки, була українською в повному розумінні цього слова. Саме так. Зрусифікованою до сьогоденного

рівня її робили і зробили штучно та цілеспрямовано в повоєнні роки, застосовуючи при цьому ряд «братніх» державних та місцевих заходів під виглядом так званих «побажань» мешканців міст, сіл. Цьому є достатньо аргументованих доказів. Так само як і тих, що не потребують ніяких доводів. Адаже хто сьогодні може стверджувати, що в такому-то місті області, або в її якомусь райцентрі, не кажучи вже про будь-яке сільське поселення, у довоєнний час була хоч одна, як кажуть тепер, рускоязычна школа? Та не було цього, шановні. Не густо в чистому вигляді їх було і в самій Одесі. Це теж правда.

До чого, можна запитати, я про це веду мову? Бо не можу забути, як 27 та 29 грудня 2000 року на телеканалі «ТЕТ» у дуже зручний ефірний час пройшли дві частини (по 45 хвилин кожна) «кращих концертів» відомого актора Романа Карцева. Водночас російське телебачення 31 грудня 2000 року за кілька годин до початку нового року надало цьому «маестро» свій телеекран для «бенефісу» на годину і 20 хвилин, щоб посмішити своїх телеглядачів.

Шановний Р. Карцев зі смаком розповідав про кмітливість та дотепність одеситів. І це правда. Хоча правдою також є й те, що такими ж почуттями не обділені, скажімо, полтавчани і харків'яни, луганчани та львів'яни, взагалі жителі України. По-друге, для того, щоб оцінити перлини українського гумору, треба принаймні володіти українською мовою.

Замість того, щоб знущатися з неї і висміювати.

Бож найбільше вразило в розповідях пана Р. Карцева те, які йому довелося терпіти муки під час слухання опери в Одесі, котра виконувалася трьома мовами одночасно. Що стосується мови оригіналу та ще російської, все в Р. Карцева було гаразд, а третью, українською, навіть обдарована голосом виконавиця сольної партії доводила його до нестями. «Ну не ложится эта грубая речь на ноты классики!» — з пафосом виголосив свій вирок українській мові цей «неперевершений» її знавець. Отут би й хотілося пану гумористу порадити, крім Жванецького, читати ще й Козьму Пруткова, який питав таких як Карцев: «Не зная языка ирокезского, как можешь судить ты о его достоинствах?»

Але чорну справу зроблено. Російське телебачення тут ні до чого. Його керівники сумлінно виконали своє завдання. Повеселили співгромадян перед початком новорічних свят. А керівники та організатори телепередач українського 4-го каналу просто дозволили плюнути в обличчя нашим громадянам. Та ще ж, мабуть, за неабиякі гроші.

В. ЯРОШ,
учасник бойових дій,
інвалід війни,
підполковник у відставці,
кандидат економічних наук

КАБАЛА

12 травня 2001 року в телепрограмі ТСН Українського телебачення показали демонстрацію в Москві на захист православ'я, якому буцімто загрожує приїзд в Україну Папи Римського Івана Павла II. І хто ж ви думаєте був на чолі колони? Антихрист Жириновський разом з «бабушками-клікушами» і попами гапонами...

Що є РПЦ і їхня УПЦ, як вони себе величають, в Україні? Кабала чужої держави. Це п'ята колона для зруйнування української державності, розколу православ'я в Україні і каліцтва православних душ українських. Думають нас утримати в своєму гаремі ланцюгами з допомогою попів-зрадників з УПЦ МП, — це все добре видно в Полтавській області, де все «схвачене» чіпкими руками безбожників і московських попів, підтриманих комуно-олігархами.

Жириновський з РПЦ продемонстрували відкрите втручання в життя суверенної держави України, а це все веде до безладдя.

Хто проти приїзду голови держави Ватикан понтифіка Павла II? Комуністи і їх комуно-олігархічна більшість, що писали заяву Вселенському патріарху Варфоломію, щоб він теж не приїздив допомагати об'єднанню в єдину помісну церкву нашого розколотого православ'я (УПЦ КП, УАПЦ, УПЦ МП). Завдання номер один РПЦ — розкол в Україні. Їм чим гірше в державі, тим краще ловити дурнів, які підтримуватимуть їх.

«Товарищі» Жириновський, Зюганов, Симоненко разом із патріархом Московським Алексієм не провели і не думали проводити жодної демонстрації або акції на допомогу розбудови Незалежної суверенної України (захист мови, ідеології, покращення життя). За ними — тільки руйнація, руйнація, руйнація: насадження російської мови, розкол православ'я, привид союзу, щоб продовжувати ссати кров з українців. Їхня «канонічність» — нова колонія на нашій землі...

А орда з Москви відкрито наступає широким фронтом на нас, православних українців, по всій Україні розкинувши РПЦ-овські сітки московського патріархату з допомогою продажних чиновників місцевої влади, а їм потурають олігархи. Перед виборами до Верховної Ради вони ще більше «буйствуют» в нашій державі.

Врозуми, Господи, обдурення!

Микола САЄНКО
ветеран праці, просвітянин,
м. Полтава

Павло Мовчан: "Душа — поняття фізичне..."

Творчість молодих аполітична до сучасних політиків, які раз по раз прив'язуються до молодіжної тусовки як політичний контроль.

Творчий вечір "Прояви душі" до Дня молоді проходив поза правилами політичної гри. Суб'єктивізм, можливий тут, демонстрував лише здорове зацікавлення власною життєвою ефективністю. В контексті свого покоління, своєї епохи, своєї душі. Єднає тут спосіб мислення і відчуття.

"Якщо культура — система суспільних цінностей, то найбільша така цінність — людина", — кидас примирливе мотто заходу пані Галина. Дівоча пісня про душу дещо розслабляє. Народний депутат Павло Мовчан відразу ж іде у наступ: "Душу вибирають, душу викрадають, душу вискоблюють. Це — високе, важливе й надзвичайно відповідальне поняття". Музика й думання, етика й естетика, філософія і релігія разом узяті... Дух. "Усі ми живемо там, де поняття ча-

Юрія Гнаткевича, просвітянина й "соборівця", людину, яка переступила 60, нібито немолоду, хвилює безглуздя часу... Суспільство, молодь перебуває в безглуздому стані душі. П'ють вночі, а зранку б'ють пляшки об асфальт. Безглуздя.

Відчуває молодість Олександр Жигун, диригент студентської хорвої капели "Почайна": Сьогодні робимо себе нацією. Можна радіти. І сумувати, що не всі з нами. В одній людини душа — вічна, в іншій — не було, немає і не буде. "Душа не може бути чорною, безбарвною". На жаль, "добрі традиції пропадають. Українська співоча душа перестав співати".

"900 чоловік — на концерті "Почайни" в органному залі. Стало більше тих, хто розуміє українську співочу душу". А 80 студентів Києво-Могилянської академії отримують відчуття і знання нації високомузикальної. Станемо зрілою нацією, коли зрозуміємо, що ми — кращі...

"Два кольори" Квітки Цісик ілюструє українським молодіжним вбранням театр мод Київського ПТУ № 34. Веселі, привабливі дівчата, їх власні моделі...

Дорослий пан Микола Нестерчук, ще один просвітянин, радіє за молодих політично: "Європі потрібно дивитися на нас". Підходять нові лідери, формують націю...

Раїса Заклецька, педагог: "Народжуються і будуть народжувати-

ПОЗА ПРАВИЛАМИ ПОЛІТИЧНОЇ ГРИ

Тож на вечорі, що відбувся 22 червня 2001 року у Спілці письменників, люди різних молодіжних тусовок керувалися звичайною цікавістю: які "прояви душі" абсолютно різнять два актуалізованих часом покоління...

"Дорослих" авторитетно очолює запрошений на захід народний депутат Павло Мовчан, неолітично. "Діти" — творчо самовиражаються. Посередником — лідер молодіжної патріотичної формації "Українська молодь спілкується українською" Галина Калмикова. (Новостворена формація ініціювалася "Просвітою" як незалежна, неолітична, культурницька).

су фактично не існує. Просто людина не може змиритися з цим обмеженням". І на це "є колосальні прив'язки. До потойбічних речей. До законів-кодів свого роду, нації, людства..." Душа — поняття фізичне — резюмує промовець порив власної душі. Яке ж розуміння молодих? Як і в молодого Павла Михайловича, "усе замикається на своєму "ego". Я — найважливіше. "Якби досягли десь миру, злагоди, любові... пожертвував би своєю любов'ю до цієї землі і був би там..."

Молода литовська співачка Надія співає "на честь литовської революції 12 січня 1991-го року й української "революції на граніті"...

ся діти духовні". Далі — виховання. Тут ми починаємо заземлюватися. "Якщо людина на сонці — вона розкривається... Хоча світле уже те, що молоді люди хочуть розкриватися, творити".

Так чи інакше, за самовираженням стоїть реальність. Наталка Позняк реальність молоді означила суб'єктивно, тобто життєво. Її узагальнення відкриті, тобто потребують відповіді: "Молодь — потенціал. Знає, чого хоче, знає, як, але не знає — де. Старше покоління навіязує свої рецепти місця і способу дії, забуваючи, коли... Можливо їх поєднати?"

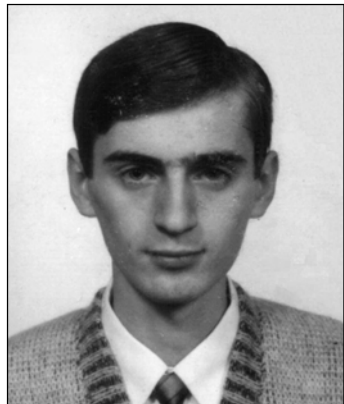
Лесь КАРПАТСЬКИЙ

Слово — за нами

ОПИТУВАННЯ

ГОВОРЯТЬ МОЛОДІ. ПРО СЬОГОДНІШНЄ ЖИТТЯ Й НЕСХОЖІСТЬ ПОКОЛІНЬ

Юрко Перепелиця. 22 роки, Львів:

— Хочу отримати від життя все, що від нього взагалі можна взяти. Я — максималіст. На мінімум чи середні варіанти не погоджуюсь. Хочу все... Задоволений життям. Вирішую проблеми. Якщо б я був незадоволений життям — змінив би його або скоротив... А старші і ми? Старі люди бачили революції, зміни; ті, яким за 50 — Радянський Союз. Вони недостатньо рішучі і бояться радикалізму. Взагалі, якщо людина чогось досягла — вона обережніша і знає, чого хоче. А ми щоразу ступаємо на граблі, отримуємо по носі...

Василь Деревінський. 24 роки. Київ:

— Хочу жити в Україні. Головне — мати велике бажання, віру в себе, в Бога, в Україну... Непогане життя. На декілька десятків відсотків можна і покращити. "Дістають" постмодерністи і збоченці, всяка нечисть на українській землі... Старші — консервативніші, ось і все. Молоді — радикали, старші — зважені. Інша мода, епоха. Треба шанувати старших людей. А народжені після нас не мають системи нормального виховання — ідеї, моралі... Їх виховує вулиця...

Андрій Гарячий, 24 роки, Львів. Одружений:
— Скоро будуть нащадки. На

щастя, визначився, чого хочу. Є труднощі, але це — нормально. Потроху рухаюсь уперед. Намагаюся бути реалістом і скептично дивлюся на романтиків. Не скажу, що живу супер. Але — не все одразу. Задоволений, у принципі. Проблеми були і будуть... Покоління? Я б не сказав, що всі старші — маразматиками, але багато з них критикують нас. Хоча часто ми повторюємо їх. Підсвідомо ними запрограмовані в усьому. Продовжуємо або копіюємо. А молодші — трохи анархічніші. Різні є люди...

Максим Караван, 23 роки, м. Жмирка Львівської області:

— Я завжди серед молоді. Можливо — не надовго. Років 20, 30, 40... Але це — нічого. Взагалі, якби я знав, чого хочу — було би краще. Але я не знаю. Вирішую маленькі й великі проблеми, які хочу вирішити. А так — кинув би все і зайнявся б чимось серйозно. Правда, коли є таке пиво, як "1715" (випускається у Львові — ред.) — не можна бути нещасливим... Старші уже випили своє, молодші — ще маленькі... А взагалі усе залежить від кожного конкретно.

Ігор Борисюк, 23 роки, м. Оброшин Львівської області:

— Вважаю себе зрілим. А життя мало би бути приємнішим. Теперішній мій стан не є стійким і надто оптимістичним. Поки що вирішую проблему, потім буду думати про життя. Я б не ставив питання, чи задоволений я життям чи ні. Життя є життя. Воно не міняється ні в один, ні в інший бік. Момент може бути добрим. Для одних — 10 гривень — щастя, для інших — футбол, ще для інших — погратися на комп'ютері. Я люблю авіамоделізм, стрибки з парашутом, екстремальні види спорту. Я — живу... Щодо віку. Люди з віком просто змінюють забавку. Навіть моральну. Збільшується досвід...